

SULANE

TALLINNA KAARLI KOĞUDUSE AJAKIRI

Me ei ole kirjatähe, vaid Vaimu sulased,
sest kirjatäht suretab, aga Vaim teeb elavaks.

/2Ko 3:6 järgi/

Maara Vindi illustatsioon

1	Juhtkiri	Toimetuse
2	Jutlus. Kristuse taevaminemise pühaks	Gustav Piir
3	Paavst Damasus I	Ain P. Leetma
7	Püha Franciscus ja Emand Vaesus	Maara Vint
9	Üks visa balti kodanlane. Selli- ja meistriaastad (1815–1848)	Paul Th. Falck
15	Koguduse töötajad. "Usaldan ja tänan Jumalat ..." <i>Intervjuu Kaarli koguduse juhatuse liikme Kristel Kleinotiga</i>	Saima Sellak-Martinson Küllli Saard
18	Muusikatöö. Canorus Gruusias koorifestivalil	Tuuli Rehemaa
19	IV ristisõda, Konstantinoopoli vallutamine ja selle tagajärjed	Kalmar Ulm
25	Muusikatöö. Naiskoor 65	Kersti Petermann

EELK Tallinna Toompea Kaarli Kogudus

Toompuiestee 4, Tallinn 10142

Telefon 619 9100

e-post: tallinna.kaarli@eelk.ee

kodulehekülge: kaarlikogudus.ee

Sulane. Tallinna Kaarli koguduse ajakiri, ISSN 1406-8168;

tiraaž 275; ilmub kaks korda aastas

Trükikoda: Dipri OÜ

Toimetuse: Külli Saard, Saima Sellak-Martinson

Keeletoimetaja: Rolf Liiv

Küljendaja: Külli Saard

Arvelduskontod: SEB, arve: EE171010022004706006

Swedbank, arve: EE392200221011214295

Taevaminemispüha sõnumil on justkui kaks külge. Ühelt poolt on tegu kurva alatooniga sündmusega: Jeesus võeti taevasse otse Teda armastavate jüngerite silme all ja inimlikult mõeldes on ju iga lahkumine pisut kurb ja kaotusevalu tekitav. Teisalt on sellest tõelisusest jäänud imeline jälg tervele ristikogudusele, toona toimunu on olnud tähendusrikas kristlastele läbi kahe tuhande aasta, sellest kaugest ajast tänaseni.

Luuka evangeeliumis kirjeldatakse, et pärast seda kui Jeesus oli oma jüngerid õnnistanud ja Ta taevasse võeti, kummardasid viimased Teda, pöördusid suure rõõmuga tagasi Jeruusalemma ja olid alati pühakojas Jumalat tänades (Lk 24:50–53). Samamoodi on meilgi igal päeval põhjust rõõmustada Jumala lunastustöö täiuse üle ning tänada Teda oma elutee juhtimise eest.

Seekordse Sulase jutlus on samuti Taevaminemispüha teemal ja selle on meie lugejatele kirjutanud Püha Vaimu koguduse õpetaja Gustav Piir, kes oli Kaarli koguduse abiõpetaja aastatel 1992–95.

Püha Franciscusest ja Emand Vaesusest mõtiskleb Maara Vint. Oleme tänulikud tema jätkuva ja kauaaegse kaastöö eest – kaunistavad ju tema illustratsioonid meie ajakirja esikaant juba palju aastaid.

Kauaaegne kaasautor Isa Ain Peetrus jätkab kirikuisade tutvustamist, seekord käsitleb ta paavst

Damasus I elukäiku, kelle tegevusest ja pärandist ei saa autori sõnul mööda minna.

Käesoleva aasta 13. aprillil möödus 814 aastat päevast, kui läänest tulnud „Kristuse sõdalased“ vallutasid ja rüüstasid Bütsantsi pealinna Konstantinoopoli. Kalmar Ulm kirjutabki IV ristisõjast, Konstantinoopoli vallutamisest ja sellega kaasnenust.

Lugeda saab järke meie kiriku ehituse organiseerija ja kaasrahastaja Hans Heinrich Falcki põnevast eluloost ning ei puudu ka koguduse tänapäeva elu tutvustav osa.

Nimelt saab lugeda intervjuud meie koguduse juhatuse liikme ja hakkaja abilise Kristel Kleinotiga. Koorilaulja Tuuli Rehemaa jagab muljeid kammerkoor Canoruse osalemisest koorifestivalil Gruusias ja naiskoori dirigent Kersti Petermann kajastab koori 65. aastapäeva tähistamist.

Lahket lugemist!

Sulase toimetus

Kristuse taevaminemise pühaks

Evangelist Luukas on kirjutanud suure kaheosalise teose, evangeliumi ja kroonika, kirjeldades Jeesuse tegevust ning õpetust ja andes meile ülevaate Jeesuse jüngrite tegevusest, millest kasvab välja uus liikumine, mis levib tolle aja tuntud maailma äärteni välja. Meile kõigile on kindlasti tuttav pilt Püha Vaimu väljavalamisest, mida kirjeldatakse Apostlite tegude raamatu teises peatükis. Seesama lugu on kujutatud Tallinna Püha Vaimu kiriku kappaltaril, kus Bernt Notke nikerdatud kujude näol avanevad värvikalt jüngrite ning Maarja ootused ja lootused. Leiab aset eriti suursugune sündmus, Maarja ning apostlid vaatavad üheskoos taeva poole ja sealt laskuvale Püha Vaimu sümbolile, tuvile (mis kahjuks ajakeerises kaduma in läinud ja ainult altari kirjeldustes säilinud). Kuid juba enne seda olid Jeesuse järelkäijad jäänud vaatama taevasse, kuhu Jeesus Kristus tõsteti. Võiks nende kujude käest küsida: „Mis te vaatate üles taevasse?“

Läbi Apostlite tegude raamatu esimese peatüki ja selles leiduva sissejuhatuse võime lugeda, kuidas Luukas kirjeldab jüngrite kogemusi ülestõusnud Jeesusega kohtudes. Need on sündmused, mis toimusid Jeesuse taevamineku

ja Püha Vaimu väljavalamise vahelisel ajajärgul. Nende kaudu tuletab Luukas oma lugejaskonnale meelde, et see julgustus, mis on kiriku kasvuks oluline ja vajalik, saab olla rajatud ainult kindlale alusele ehk vundamendile. Selleks aluseks on Jeesuse tegevus, tema õpetus, surm ja ülestõusmine. Oma esimeses kirjutises, evangeliumis, on Luukas tuletanud Teofilosele meelde seda, mida Jeesus algusest peale tegi ja õpetas. Selles evangeliumis ehk rõõmusõnumis leidub alus, millele rajatakse Apostlite tegude raamatus kirjeldatud koguduse ja kiriku kasv.

Teofilosest kui sellisest meil eriti palju teada pole. Nimi, tõlgituna kreeka keelest, tähendab „Jumala sõber“. Võib oletada, et mees, kelle poole pöördub Luukas austavalt kui „üliauline Teofilos“ (Lk 1:3), on kõrgel positsioonil olev Rooma impeeriumi ametnik, kes soovib jääda anonüümseks ja on samas õpilane ehk katehhu-meen, keda Luukas juhendab.

Luukas on arst, Pauluse sõber, kes ise ei kuulu juudi rahvusse ja kes oma täpse ajaloolise käsitusviisiga kirjeldab ilmekalt Rooma impeeriumi ja keiserliku valitsuse üksikasju. Sündmused hõlmavad veidi üle kolmekümne aasta, alates nelipühaeelsetest päevadest kuni Pauluse vangistamiseni Roomas.

Kuid Apostlite tegude raamat

pole mitte ainult ajalooline kroonika ehk päevik apostlite tegevusest, vaid ka õpetust jagav teos kristlastele ning kirikuliikmetele läbi erinevate ajastute. Meie, kui mõtleme oma koguduse või kiriku kasvule, keskendume sageli oma aruannetes ning tegevuse kirjeldustes statistikale: kui palju liikmeid ning annetajaid on juurde tulnud. Meie tähelepanu on köidetud suurenevate eelarvete ning mitmekülgse tegevuse külge. Mida suuremalt, mida edukamalt, seda parem! Aga, Luukas tuletab tänaselgi päeval meile meelde, et Jumalariik on rajatud Jeesuse tegevusele ning tema sõnadele, on rajatud ülestõusnud Kristusele. Sedasama Kristuse kutset näeme Kaarli kiriku freskol „Tulge minu juurde, kes teie vaevatud ja kormatunud olete“.

Enne Püha Vaimu väljavalamise käsitlust kirjutab Luukas, mida on vaja kiriku kasvamiseks. Ta kommenteerib tähelepanelikult jüngrite ootuste ning lootustega seotud mõtlemisviisi, juhtides mõtteid sellele, mis on tegelikult oluline usuteed käies. Paneme meiegi tähele: jüngrid igatsevad Iisraeli kuningriigi taastamist ja niinimetatud „kuldset aega“, küsides Jeesuselt: „Issand, kas sa sel ajal taastad Iisraeli kuningriigi?“ (Ap 1:6) Jüngrid ootavad ja loodavad lõppu roomlaste okupatsioonile. Kristus aga manitseb oma jüngreid hoiduma

sellistest ilmalikest nägemustest, öeldes: "Ei ole teie osa teada aegu ja tunde, mis Isa on iseenese meelevaldaga seadnud, vaid te saate vae Püha Vaimult, kes tuleb teie üle, ja te peate olema minu tunnistajad Jeruusalemmas ja kogu Juuda- ja Samaariamaal ning ilmaaäärteni." (Ap 1:7–8). Kas pole see ülesanne, olla Jeesusest Kristusest tunnistajad, antud meilegi?

Jügrid ei suutnud eraldada oma kogemusi ülestõusnud Kristusest oma igapäevasest elust ja

tegevusest. Meilgi tuleb keset oma argipäeva olla ustavad Issanda misjonikäsule ning ülesannetele, mis on meile usaldatud. Kas vaatame ka unistades taeva poole või asume tegutsema Kristuse vaimus? „Kiriku laulu- ja palveraamatu“ laulu number 122 (*Johannes Zwick, 1496–1542, Paul Roderich Bidderi tõlge eesti keelde*) kolmanda salmi sõnadega tuletatakse meile meelde, et meie, kui vaatame taeva poole, oleme siiski seotud sellega, mis maa peal ning et kord

peame aru andma oma Issanda ees, kes ükskord tuleb kohut mõistma elavate ja surnute üle: "Kes Jeesu tahtmist siin ei tee, Ta riiki see ei päri, sest minna Tema järele ei jaksa liha, veri. Usk aitab armastusega. Kus õige usk, sel elu ka on taeva poole pöördud".

Gustav Piir

Kaarli koguduse abiõpetaja

1992–95

Paavst Damasus I

Armas lugeja. Tahan Sulle omalt poolt soovida õnnistatud ülestõusmispühade perioodi ja loodan, et see aeg on täidetud rohke armuga. Mul on tõeliselt hea meel, et Sul on võimalus süveneda järjekordestesse Sulase numbrisse ning seetõttu ka meie kirikuisade teekonda ja nende panusesse Kiriku varasalve. Käesolevas numbris tahan tutvustada paavsti, kelle tegevusest ja pärandist ei saa kohe mitte kuidagi niisama mööda minna. Selleks isikuks on paavst Damasus I.

Damasus I oli paavstiks aastatel 366 kuni 384 A.D Suure tõenäosusega on tema sünnikohaks tänapäeva Hispaania või Portugal, tolleaegses Rooma Impeeriumi läänenurgas. Ta kasvas üles Rooma linnas tugevalt kristlikku usku vanemate peres. Tema eluaeg langeb kokku keiser Konstantinuse tuleku ajaga, ning tema eluaja sisse mahub ka hilisem Rooma

impeeriumi lääneosa ja idaosa ümbermääratlemise aeg. Noore mehena sai ta kogeda, mida tähendab „Konstantinuse paigutus“, seda justnimelt kristluse kui impeeriumi ametliku usu seadustamise tõttu keiser Konstantinuse enda poolt. Ning samas oli ta väga hästi kursis ariaanlaste eksiõpetusega ning teadis hästi sellest tulevat mõru maiku.

Damasus kasvas üles kiriku teenistuses Püha Laurensiuse kirikus Roomas. Pärast paavst Liberiuse surma sai temast uus paavst 366. aastal. Seda ajajärku markerivad pinged ja vägivald. Kuna paavst Damasus oli tuntud oma luksusliku elulaadi poolest, siis tema ametiaja jooksul said talle tihti osaks erinevad süüdistused, mille hulgast ei puudunud ka süüdistused nii mõrva kui ka abielurikkumise osas. Kuid kuidas iganes, võime öelda, et tema eraprobleemidele pakkusid alati

kontrasti tema kirikualased saavutused. Ta jäi truuks Nikaia kirikukogu (325 A.D) ortodokssele usule, mil arianism lokkas idas, ning tegi kõik endast oleneva selleks, et rõhutada Rooma kui keskuse tähtsust. Tema tegevuse sisse mahub ka paljude kirikute taastamine ning mälestusmärkide rajamine kristlikele märtritele. Samuti korraldas ta, tänu Hieronymose abile, Piibli ladina keelde tõlkimise, ning oli Rooma kirikukogu eesistujaks 382. aastal. See oli justnimelt paavst Damasuse ametiajal, mil Nikaia kristlikust usust sai Rooma impeeriumi ametlik usk.

Teame, et paavst Damasuse vanemateks olid isa Antonius, kes oli Rooma Püha Laurensiuse kiriku preester ning ema Laurentia. Damasuse nooruspõlves tõusis Konstantinus Rooma impeeriumi

keisriks, valitsemaks esimest kristlikku Rooma impeeriumi, kehtestades Milano edikti (313. aastal), mis tagas usuvabaduse ning sellega kaasnevad privileegid kogu Rooma impeeriumis. Tänu arianluse eksiõpetusele, mis püüdis lõhestada impeeriumi ja killustada ühtsust ning mis oli valitseja Liciniuse ajal levinud paganausk, lõppes see kodusõjaga 324. aastal. Sellest väljus võitjana Konstantinus, kes taastas impeeriumi ühtsuse. See omakorda viis kristliku valitsuse keskpunkti viimiseni Konstantinoopolisse, mida nüüdseks hakati kutsuma *Nova Roma* (Uus Rooma), mis omakorda tõi endaga kaasa uusi väljakutseid Rooma Kiriku autoriteedile. Damasus oli sellel ajal oma 20ndates eluaastates.

Kiire tõus paavstitoolele

Kui paavst Liberius pandi tegevuskeelu alla keiser Konstantius II poolt, kuna ta mõistis hukka Athanasiususe õpetuse ning ta saadeti 354. aastal Beraeasse, siis oli justnimelt Damasus (tollel ajal juba arhidiaconi staatuses) tema isiklikuks saatjaks eksiili. Pärast seda saatereisi pöördus Damasus kohe tagasi Rooma. Paavst Liberius eksiilisooleku ajal oli Damasus tihedalt seotud Kiriku valitsemist puudutavate küsimus-

tega Felix II juhendamise all, keda täna teame Kiriku ajaloos vastupaavstina. Liberius määrati hiljem taas oma ametisse Konstantinus II poolt, ning nüüd oli Damasusel suur võimalus olla tema mantlipärija.

Selle aja roomakatoliku kirikus valisid Rooma piiskoppe preestrid ning piiskopkonna liikmed, koostöös naaberpiiskopkondade esindajatega. Võib öelda, et see meetod toimis hästi ajal, mil Kirik oli veel väike, kuid kuna Kirik aina kasvas nii liikmeskonna kui ka poliitilise mõjuvõimu poolest, siis muutus võitlus piiskopitoolile pääsemiseks aina tulisemaks ja tulisemaks. Kujunes välja pidev rivaliteet ja sellega kaasnev õelus, mis omakorda oli loomulikult ainult raskendavaks asjaoluks piiskopivalimistel. Samal ajal tuleb meele pidada ka asjaolu, et alates nüüdsest ajast (seega siis enam-vähem 4. sajandist edasi) oli reegel, et valitsev keiser annab omapoolse kinnituse uuele valitud paavstile.

Pärast Liberiusse surma 24. septembril 366. aastal oli üks valijatetiib, kes pooldas Ursinust (Ursinus töötas ka diakonina paavst Liberiusse ajal) ning samal ajal oli teine valijatetiib (eelnevalt ustav Felix II-le), kes toetas Damasuse kandidatuuri. Kõrgklass toetas enamasti Damasuse kandidatuuri ning diakonid ja ilmikkond omakorda Felixi kandidatuuri. Niisiis valiti kaks rivaliteedis olevat paavsti samaaegselt, kuid erinevates kohtades.

Erinevad lahkarvamused kulmineerusid ülestõusuga, millega kaasnes kolmepäevane veresaun ning mille korrale kutsumiseks ja rahu taastamiseks ühiskonnas oli vajalik impeeriumi vahelesegamine. Olukorrast väljus võitjana Damasus, kuid võib öelda, et tema ainsaks pooldajaks oli Rooma prefekt. Kui Damasus oli kombe ja korra kohaselt ametisse seatud Rooma piiskopina (ehk siis paavstina), ründas Damasuse pooldajaskond Ursinust ning tema pooldajaid. Viimased püüdsid leida varjupaika Liberiusse basiilikas, kuid selles veresaunas hukkus 137 inimest. Hilisem Rooma prefekt süüdistas Damasust selle veresauna korraldamises, kuid tema mõjuvõimsad sõbrad sekkusid asja ning lahendasid olukorra ilma suurema kisata. Selliste asjade käigu tagajärjel kannatas rohkesti nii Damasuse enda kui ka Rooma Kiriku reputatsioon. Nüüdsest alates oli turvalisuse

tagamiseks vaja palgata relvastatud ihukaitsjad. Kaksteist aastat hiljem, 378. aastal, mõistis kiriku sinod Ursinuse tegevuse hukka ning Damasus kuulutati ainsaks ja õigeks paavstiks.

Saavutused

Vaatamata Damasusele osaks saanud paljudele süüdistustele ebamoraalsete teguviiside suhtes, suutis Damasus siiski ennast tõestada kui mõjuvõimsat paavsti, kes mängis suurt rolli Rooma positsiooni kui katoliikliku ortodoksuse keskuse rajamises.

Damasus võitles aktiivselt hereesiate (eksiöpetuste) vastu ning töötas visalt paavsti primaarsuse edendamisel. Tema kirjatööde hulka kuuluvad ka 24 *anathema't* (hukkamõistu), mis puudutavad erinevaid tollel ajal käibel olevaid hereesiaid. Kahe Rooma kirikukogu ajal (368. ja 369. aastal) mõistis ta hukka Apollinariuse ja Macedoniuse eksiöpetused. Ta rõhutas Rooma tähtsust ja lojaalsust Nikaia kirikukogu usutunnistusele, seda ka vaatamata keisrite ja prominentsete idakiriku piiskoppide vastuseisule. Damasus saatis ka omapoolsed esindajad Konstantinoopoli I kirikukogule (oikumeeniline kirikukogu), mis leidis aset 381. aastal ja tegeles justnimelt eelpool mainitud hereesiate käsitlemisega.

Veel aitas ta väga palju kaasa Rooma kirikute liturgilisele ja esteetilisele rikastamisele. Ta muutis kohustuslikuks missa keeleks standardiseeritud ladina keele. Ta palkas meistriskoolitusega kalli-

graafe (nende hulgas väga tuntud Dionysius Philocalus), kelle ülesandeks oli usumärtrite pühamute kaunistamine ning epigrammide valmistamine Rooma piiskoppidele. Need tseremoniaalsed kaunistused ja rõhuasetuse paigutamine Rooma (eriti just pühade Peetruse ja Pauluse) pärandile kulmineerus deklaratsiooniga Rooma kõrgkihile, et Rooma tõeline au ja hiilgus on oma olemuselt kristlik ja mitte paganlik. Kõik see kokku, liites siia juurde veel kristliku usu legaliseerimise, muutis olukorra kõrgklassile sotsiaalselt aktsepteeritavaks, et pöörduda ristiusku.

Rooma keisri Gratianuse valitsusaeg (359–383), mis peaaegu kattub paavst Damasuse ametiajaga, kujundas välja väga olulise ajajärgu kirikuajaloos, kuna just sellest perioodist alates muutus ortodoksne¹ kristlus riigiusuks. Püha Ambrosiuse ja Damasuse tegevuse viljana võib välja tuua asjaolu, et Gratianus keelas Roomas paganausu praktiseerimise, ning ta keeldus kasutamast sümboolikat, mis mingilgi moel vihjas oma olemuselt paganlikkusele, ning seega ei olnud omane mitte ühelegi kristlasele. Samuti lasi ta eemaldada võidualtari Rooma senatist, mille tõttu sai talle osaks suur vastuseis.

Idakirik, Püha Basileiuse eestvedamisel Kaisareas, püüdis aidata Damasust võitluses arianluse eksiöpetuse vastu, mis ajutiselt

¹ Siinjuures on oluline ära märkida, et sõna *ortodoksne* ei vihja mitte õigeusu kirikule, vaid usu doktriini puhtusele, ehk siis selle õiglusele ja rikkumatusel eksiöpetustest)

saavutas edu ka Rooma impeeriumi idaosas. Vaatamata asjaolule, et Damasus ja Basileius nõustusid arianismi eksiöpetust puudutavates küsimustes, ei suutnud nad siiski leida ühist keelt muudes asjaoludes, seda justnimelt Meletius skisma küsimustes, mis leidis aset Antiookias. Aleksandria Patriarh Peetrus II oli sunnitud ajutiselt varjupaika otsima Roomas, sest arianluse esindajate surve ning tema tagakiusamine muutusid väljakannatamatuks. Damasus võttis ta meeleldi vastu ning oli talle tema katsumustes igati toeks. See omakorda aitas parandada suhteid Rooma kiriku ja Antiookia kiriku vahel.

Damasus elas piisavalt kaua, et ära näha ka Theodosius I kuuluse edikt „De fide Catholica“ (välja antud 380. aasta veebruaris), mille kohaselt oli ametlikult Rooma riigi usuks see usk, mida püha Peetrus kuulutas roomlastele, ning keda paavst Damasus pidas vaieldamatult Kiriku Peaks. Kuna Damasus oli piisavalt mures Konstantinoopoli kasvava mõjuvõimu pärast, siis kutsus ta 382. aastal kokku sinodi, mille kohaselt kuulutas ta välja Rooma primaarsuse (ülimuslikkuse).

Damasus langetas ka väga märkimisväärse otsuse, kui ta valis ajaloolase Hieronymose oma isiklikuks konfidentsiaalseks sekretäriks. See oli justnimelt Damasus, kes julgustas tuntud pühakirjaskolastikut redigeerima olemasolevad ladinakeelsed variandid ning tõlkima need korralikku ladina keelde, kasutades selleks heebrea-

ja kreekakeelseid originaaltekste. See võimaldas omakorda lõpetada erinevad tollel ajal esinevad vaidlused ja arusaamatused, mis olid rajatud justnimelt mitmetele käibelolevatele tõlgetele. Kogu selle töö viljaks on Vulgata pühakirja versioon, mis on olnud väga mõjuvõimsaks allikaks kogu läänekristluses ning kasutusel tänapäevani.

Ebamoraalsuse süüdistused

Võib väita, et nii paganlik kui ka kristlik ühiskond olid arvamusel, et Damasuses peitub isik, kes on rohkem huvitatud ilmalikest asjaoludest, kuivõrd kiriklikest huvidest. Tema ettevõtmised olid kõikjal tuntud oma luksuslikkuse poolest. Praetextus, kes oli rikas aristokraat ja ülempreester omaenda jumalatekultuses, naljatas tihti, öeldes Damasusele: „Tee minust Rooma piiskop ja minust saab kristlane.“

Tema vastu esitati ka abielurikkumise süüdistus (378. aastal) riigikohtus, mida püüdsid endale soodsalt ära kasutada ka kirikuelu

rivaalid ja vaenlased. Ta lasti vabaks keiser Gratianuse korraldusel ning üsna pea pärast seda intsidenti kogunesid Rooma sinodil kokku 44 piiskoppi ning ekskommunikeerisid paavst Damasuse süüdistajad.

Pärand

Võime öelda, et paavst Damasuse pärand on vaatamata oma keerukusele siiski väga oluline. Ta jättis Rooma Kirikusse väga kindla jälje, hoides alal kiriku õiget usku arianluse eksiõpetuse levimise ajal. Samuti rõhutas ta Rooma kui Peetruse Tooli tähtsust, ning seda nii Rooma ülikute hulgas kui ka kristlaskonnas laiemalt.

Paavst Damasus oli esimene paavst, kes nimetas Roomat „Apostellikuks Tooliks“, ning see oli justnimelt Damasus, kes kehtestas ladina keele ametliku missa keelena. Ta aitas leida paljude usumärtrite haudu – mille hulka kuuluvad ka Rooma kuulsad katakombid – ning ta andis kõik endast oleneva, et taastada need pühapaikadena, kus inimesed said avaldada usus austust märtritele.

Kirju, mis Hieronymus saatis paavst Damasusele (kuigi nende autentsuse üle on ka väga palju vaieldud), on tihtipeale esitatud kui näiteid Peetruse primaadist ja ülemvõimust. Rooma primaadi rajamine ning pühakirjaversioon Vulgata on suurim pärand, mille paavst Damasus on jätnud Kirikule.

Paavst Damasus suri Roomas 11. detsembril 384. aastal. See kuupäev on kirikukalendris ka tema mälestuspäevaks. Ta maeti oma ema ja õe kõrvale Via Appia ja Via Ardeantina vahepealsele alale jäävasse basiilikasse, mille asukoht on kahjuks tänaseni teadmata. Kuna tema tegevuse hulka kuulus usumärtrite haudade leidmine ning nende restaureerimine, siis on paavst Damasus kaitsepühakuks arheoloogidele. Lõpetuseks tahan lisada teksti, mille paavst Damasus kirjutas Callixtuse katakombide „paavstide krüpti“ seinale, ning mis võib üsna suure tõenäosusega olla ka tema kõige kuulsam poeesia:

*Kui sa otsid kedagi, siis tea, et siin lamab õnnistatute kogu;
Auväärsed hauakambrid hoiavad endas pühakute ihusid;
Kuid nende suursugused hinged on kantud üles taevasse kuninglikku paleesse;
Siin asuvad Sixtuse kaaslased koos oma vaenlastelt võidetud trofeedega;
Siin asub grupp vanureid, kes valvavad Kristuse altareid;
Siin lamab piiskop, kes valitses läbi pika rahuperioodi;
Siin asuvad usutunnistajad, kes on saadetud meile Kreekast;
Siin asuvad noored mehed ja lapsed, vanad mehed ja nende vennapojad,
kes pidasid kalliks oma puhtust.
Siin, ka mina, Damasus, tunnistan, oleksin soovinud olla maetud,
kui mind ei oleks seganud hirm, et ma reostan pühakute püha mulla.*

Isa Ain Peetrus

Püha Franciscus ja Emand Vaesus

Kui noormees Francesco Bernardino, ristinimega Giovanni, magas õndsat und oma isakodus, nägi ta nägemust, et viibib uhkes lossis. Seal juhiti ta suurde saali, kus toolil istus mõrsjana ehitud imeilus neitsi. Neiu rüü oli kirjatud taevasiniste kannikestega, kõige alandlikumate ja kaunimate lilledega Jumala aiast.

Kui noormees Francesco pruudi ilust lummatuna tema ette kummardas, kostis taevast hää: „Kõik see kuulub sulle.“

Vaesus — Emand Vaesus oli mõrsja nimi, kellega noormees Francesco kihlus nii unes kui ilmsi. Tema pärast salgas ta ära

iseenda, loobus kogu oma maisest varast, vahetas korralikud rõivad näruste räbalate vastu ja sidus endale vöö asemel ümber nõorijupi. Nüüdsest elas ta kerjates kõige kõvemaid leivakoorukesi ja jäätmeid, mida koeradki ei söönud. Ta toimis just nii, nagu Jeesus oli käskinud teha rikkal noormehel.

Kristuse läbi sai noormees Francescost vend Franciscus — Püha Franciscus, kes oma räbalais ja kasimatus välimuses sarnanes pigem nõdrameelsele. Ja kas polegi maailmast ja selle ahvatlustest loobumine tavalise inimese meelest hullumeelsus? Vend

Franciscus teenis Issandat alanduse ja vaesuse rüütlina. Ta veetis aega pidalitõbiste seltsis, ravitses nende haavu, suudles neid nagu oma vendi ja jagas nendega leiba. Halastus, kaastunne ja jumalik armastus ehtisid teda nagu säravad kalliskivid. Tema süda oli pühitsetud Jumala armu väes.

Siinkohal meenub lugu vaesest Laatsarusest, kelle haavu lakkusid koerad ja kes puhkas peale surma Aabrahami süles.

Üha enam pühendus püha Franciscus palvele, vesteldes

Maara Vint, 2018

Issandaga nagu oma parima sõbraga. Ta elu oli pühendatud Issanda teenimisele täielikus vaesuses, rännates paigast paika ja kuulutades Jumala riiki. Sageli viibis ta vihma ja tormi, lume ja külma käes, sest talle ei leidunud peavarju. Kui ta kutsus inimesi Jumala poole pöörduma ja patte kahetsema, tuli see kutse Issanda tulest läidetud südamest ning puudutas inimesi sügavalt, tekitades neis soovi saada tema sarnaseks. Nii loobusid nii mõnedki suursugused mehed tema eeskujul varandusest ja said tema vendadeks kerjasmunkadeks. Aja jooksul kujunes nõnda välja frantsiskaani ordu.

Püha Franciscuse silmis oli kõik maailma poolt ihaldatu põlastusväärne ja inimeste poolt põlatu ihaldusväärne. Kannatuste ja alanduse tee valisid ka tema kaaslased. Nad kõik olid truud Emand Vaesusele. Eriti hoidusid nad rahast, mida nimetasid „mürgiseks maoks“, teades, et raha tekitab ahnust, ihnust, kadedust ning kõiksugu kurje himusid, mis viivad hukatusse. Oma vara olid nad jaganud vaestele, nii et neil endil polnud mitte midagi. Seda kõike tegid nad Jumala tahte kohaselt. Vaesus oli nende voorus. Nende ülim püüe oli jääda ustavaks Emand Vaesusele ning olla Issanda kerjused.

Püha Franciscus ja tema vennad olid Kristuse vaesed rüütlid, kelle silmadest säras vastu taevas – sinine ja põhjatu nagu tagasihoidlikud kannikesed Emand Vaesuse mõrsjakleidil.

Inimene küsib: „Vaesus, mida on sul mulle anda?“

Ja Emand Vaesus vastab: „Mul on sulle anda ülim aare – koht Jumalariigis Jumala pühade hulgas.“

Kristuse kiituseks. Aamen.

Maara Vint

Vääna-Jõesuus 2018. aasta talvel

Hans Heinrich Falckist järelejäänud ülestähenduste järgi avaldanud Paul Th. Falck. Riga, Verlag von Jonck & Poliewsky, 1914. Tõlkinud Alar Maas. Toimetanud Rolf Liiv.

Inimeste elulugudes võime tihti näha seiku, mis hämmastavad meid sellega, et pea alati kõik teisiti välja kukub kui seda on kavatsatud. Ikka sattume sootuks teistsugusesse olukorda, kui pidanuks olema see, kuhu oleksime pidanud sattuma oma kaalutluste kohaselt. Me tahame lükata ning leiame end ise lükatuna. Nõnda läks ka Falckil. Kogu maailm on

Selli- ja meistriaastad (1815–1848)

ikkagi vaid ülejääk, ent iga ülejääk võib sulle maailmaks muutuda. Ka meie loos pidi see tõdemus tõeks osutama.

Ta jutustab, kuidas ta oli vaid aasta olnud tislerisell, kui teda kutsuti üles hakkama klaverivabrikandiks. Öeldi, et mees, kes kõigega hakkama saab, saab hakkama ka sellega. Kuid ikkagi ma ei tahtnud, kuna teenisin tisleriselina raha, mis oli toonaste arusaamade kohaselt tohutu. Seda muidugi oma mõneti ebaharilikul viisil. Kuid mind keelitati ja räägiti, et sel kombel on võimalik teenida enam kui poole rohkem. Viimaks siis otsustasin ikka hakata muusikariistade valmistajaks. Ütlesin niisiis endale. „Kui see õnnestub, mis siis viga?! Kui ei õnnestu, siis

võin ju igal ajal oma vana tegevuse juurde tagasi pöörduda.“ Niisiis proovin, sest kaotada pole ju midagi. Mõelnud nõnda, võtsin vastu pakutud sellikoha muusikariistade valmistaja Erichi juures, kuna see ala – nagu Erich ise leidis – on andekale puusepale kerge ära õppida. Miks aga Erich mind tehnilisele alale kohe 60 rubla-lise kuupalgaga teenistusse võttis, pole mulle veel tänaseni arusaadav. Ent nii see läks ja ma sain parandamiseks ühe vana Regensburgi 5-oktavilise tiibklaveri. Klaviatuuril olid tähisteks F, Fis, G, Gis, A, Ais, H, C, Cis, D, Dis ja E. Küsisin nüüd oma meistrit, mida need tähed tähendavad, sest mul polnud sellest õrna aimugi. Mis nüüd puutub sellesse tähis-

tusse, siis andis ta soovitud seletuse, rõõmustades ühtaegu mu teadmisjanu ja agaruse üle. Hakasin seega seda kunsti õppima, et omandada vähemalt muusikariistade valmistamise ABC. Läks aga hoopis teisiti.

Umbes kolme kuu pärast olin tehnilises osakonnas jõudnud kahe tiibklaveriga niipalju edasi, et neid oli vaja vaid häälestada. Niisiis olin iseenesest kaunis kiiresti edasi jõudnud, ent sellest asjast ei teadnud ma mitte midagi. Mõtlesin, et ka seda peab õppima.

Minu meister ei teadnud aga häälestamisest midagi. Sellepärast oli tema tööle võtnud hr Forbuse, kes oli muusikaõpetaja ja selle kõrval ka häälestaja. Viimane töö tõi talle vähemalt sama palju sisse kui esimene, sest sellega tegelesid vaid vähesed muusikud. Forbus tuli nüüd ja häälestas ühe neist keerulisematest instrumentidest. See oli ühel pealelõunal ning selle asemel et töötada, jälgisin teda alatihi uudishimulikult. Vahepeal oli kell saanud 8 ja hr Forbus arvas, et teise instrumendi võiks samasse seisukorda viia järgmisel päeval. Mulle aga oli tulnud järjekordselt mõte, et kas häälestamine ikka on tõesti nii raske, et muusikariistade valmistaja seda ise ei võiks õppida. Proovida ju võib, ning seeläbi saab ka kohe näha, milleks võimeline oled. Mõeldud-tehtud! Lükasin seega teise pilli juba häälestatu kõrvale ja hakkasin peale – keel keelelt sobiva toonini. See läks pikkamööda ja ei õnnestunud algul üldsegi. Kell oli saanud vahepeal 12. Ma ei lasknud aga

julgusel kaduda ja alustasin protseduuri otsast peale. Nüüd kuulasid keeled (resp toonid) juba palju paremini sõna ning viimaks olid mõlemad tiibklaverid ühesuguses korras. Maksma oli see mulle läinud küll pool ööd, mida küll kahetseda pole vaja, sest kui sageli me siis ikka poole ööst kaotame?

Teisel päeval kell 5 pärastlõunal tuli Forbus uuesti ja tahtis teist rasket instrumenti häälestada. Kui ta nüüd oli siit ja sealt proovinud ja leidnud üsna sarnase kõla häälestuses, akordi lüües aga ei kusagilt läbilõikavat dissonantsi, üllatus ta suuresti. „Ma ei häälestanud ju kahte pilli,“ hüüdis ta laupa hõrudes. „Ei,“ oli mu meistri vastus. „Kes siis on selle häälestanud?“ See küsimus oli mind üsna kohmetuks muutnud ning arvasin, et olin põhjustanud suure segaduse. Kuna mind aga nagunii oli kuulnud pool ööd klimberdavalt, vastasin, et olin proovinud häälestada.

„Kuidas Te seda tegite?“ küsis minult hr Forbus üsna imestunult.

„Te võtsite eile helihargi ja häälestasite A hargi järgi.“

„Aga ma võtsin hargi ju kaasa.“

„Ma hakkasin aga seda teisiti tegema ...“

„Tohoh! Ega Te viimaks pole üleöö uut häälestamismeetodit leiutanud?“

Vastasin arglikult, et ma häälestasin oma A häälestamata klaveril tema A järgi häälestatud klaveril. Kui uskusin, et see A on tooni kätte saanud, läksin tiiskandil edasi ja leidsin lõpuks selle kõrguse, mis mulle tundus kasutatav. Ning kui ma olin leidnud A, miks

ei pidanud ma siis samal kombel B-d (või Ais'i) leidma. Tegin seega samuti nagu A-ga ja läksin nii toon-toonilt tiiskandil edasi ja nii vasakult oma bassi A-st edasi Gis'i, G jne peale.

„Nii? Ja nii saite valmis?“ katkestas mind üle näo muhelev hr Forbus.

„Jah, seda uskusin ka ise algul, aga nõnda see välja ei kukkunud. Sest kui ma lõpuks enda häälestatud pilli Teie poolt häälestatuga võrdlesin, ei kõlanud nad kokku.“

„Mis Te siis nüüd ette võtsite?“ Ja härra Forbuse teadmisjanu, niisamuti nagu minu meistri uudishimu muutusid kärsituseks, kui ma kohe vastust ei andnud.

Viimaks sain oma häbist üle ja vastasin: „Olin hämmeldunud selle tulemuse üle, lohutasin end aga vanasõnaga „Kes ei saa asjaga edasi, see alustagu otsast peale!“ Ja tegin selle protsessi A-st üles- ja allapoole uuesti läbi. Ja ennäe! Nüüd hakkasid mõlemad tiibklaverid juba paremini omavahel sobima, umbes nii nagu praegu.“

„Niisiis nõnda saite hakkama,“ ütles Forbus väga rõõmsalt ning pärast seda, kui oli kord ühel, kord teisel tiibklaveril võtnud erinevaid akorde, pöördus ta minu poole: „Noormees, teist võib saada hea klaverihäälestaja. Teil on väga hea kuulmine. Ma annaks Teile nõu võtta klaveritunde.“

Nende sõnade juures pidi mul olema rõõm näost näha, sest ta ei mõelnud kaua vaid sõnas edasi: „Ma võiksin ka ise Teid õpetada, sest oleks kahju selliseid võimeid kaduma minna lasta.“

Mu rõõm oli muidugi väljendamatu suur, sest nõnda ei pidanud ma enam muusikariistade valmistajana laskma end vaid oma töökojas hinnata, vaid võisin siin ja seal kaasa lüüa selles, mida üks häälestaja, kes ise muusikariistade valmistaja ei ole, ei saa. Seega tänasin teda südamest selle pakumise eest – võtta ette see suur vaev mind õpetada. Sest seda see tähendab, kuna olen küllap juba liiga vana, siis mu sõrmed on tõenäoliselt juba kohmakaks muutunud. Ütlesin: „Aga huvi seda õppida, härra Forbus, on mul kümne eest.“

„Rohkem pole meile vaja kui armastust asja vastu ja tahtmist sellega tegeleda. Kui neid jätkub, siis saate hakkama ka kõige sellega, mis teile praegu kättesaamatu näib.“

Kuna tahtsin selle kunsti õppimisele pühendada kõik oma vaba aja tunnid, määrasime otsekohe kindlaks ka tundide ajad. See ka sündis. Algul polnud härra Forbusel minuga muud mõttes kui häälestamise selgeks õpetamine. Kahe kuu ehk öieti öelda 32 tunni pärast lasi ta mu vabaks kui täiesti väljaõppinud häälestaja, kellele tal enam midagi näidata ei oleks.

See edu ei olnud mulle üllatuseks, sest olin päev-päevalt kõvasti harjutanud ning et seda vaid pärast tööpäevade lõppu sai teha, siis harilikult aga vaid 4, kõige rohkem 5 tundi öösel maganud. Mu õpetaja oli oma õpilase sellisest usinusest võlutud ning veenis mind nüüd asja mitte sinna paika jätma, vaid võtma tema

juures edasi klaveritunde. Ka selle plaaniga läksin rõõmuga kaasa, sest kõik, mida osatakse, on hea.

7 kuu ehk täpsemalt öelda 144 tunni järel võisin juba tantsuks mängida. Mida veel tahta?! Ütlesin endale, et ka sellega võib kõrvalt raha teenida ja vahel pühapäevahoitudi mängisin ma tantsuks. Siiski palju sagedamini häälestasin pühapäevadel erinevates majades klavereid – sageli hommikust õhtuni. Mõistsin, et selle viimase kunstiga võib võrreldamatult enam raha teenida, kui seejuures pillide valmistajana ka väiksemate paranduste eest hoolt kanda.

Sel kombel läks mu esimene aasta pillivalmistajana, kusjuures ma 9 kuu vältel õppisin kõrvalt 176 tundi häälestamist ja klaverimängu, mis end mulle järgnevatel aastatel kuhjaga ära tasus ja sajakordseid protsente tõi. Oma meistril lõpetasin esimesel aastal 8 tiibklaverit – mehhanismide, klaviatuuri ja keeltega varustatult ja häälestatult.

Sellele järgneval 1817. aastal häälestasin sageli 8–9 muusikariista päevas, mispeale Forbus lõi käed pea üle kokku ja arvas, et ma peaksin sellises „timm-tammide“ helilises üksluisuses küll hulluks minema ning et kui ma ei lähe, siis pole mul kas üldse närve või siis on need raudsed.

Tegemist pidi olema viimati mainitud võimalusega, sest kuigi andsin aina häälestamisele pihta, ei kaotanud ma kuulumist ega mõistust, vaid need läksid aina teravamaks. Üksi häälestamisega teenisin ma pühapäeviti sageli

25–27 rubla, kusjuures maksti toona 2 rubla 50 kopikat kuni 3 rubla ühe muusikariista eest. Et ma seejuures ka – nagu juba öeldud – otsekohe ka väikesi parandusi tegin, eelistasin häälestamist ja jõudsin aasta pärast oma meistrist paremale järjele. „Nagu oleme näinud, teenis Falck õpipoisina – seejuures reeglina meistrilt oma päevatöö eest mitte midagi saades – oma vabadel tundidel tehtud kõrvaltööga rohkem kui mõni sell kuus, siis tõusis ta sissetulek selles seoses sellina nõnda, et ta meistrist sai viimaks ta võlglane. Sellega oli järgmine lugu.“

Ta nimetab edasi: „Pärast kahte aastat, mille saatsin Erichi juures mööda, oli viimane, kuna ma kuuhonorari ei vajanud, kuna teenisin kõrvalt kas sama palju või veelgi enam, jäänud mulle $24 \times 60 = 1440$ paberrubla honorari võlgu, millele lisandus 160 rubla, mis ma talle olin laenanud, niisiis ühtekokku 1600 rubla. See ebaharilik vahekord sundis mind varem iseseisvaks saama kui see muidu oleks juhtunud. Sain nimelt varsti aru, et ei ole samahästi kui mitte mingisugust lootust, et Erich mulle kõik võlad ära maksaks, kuna Erich kuulus sisimas küll heade ent ütle mata kergemeelsete inimeste hulka, kes on võimelised vaid üürikeseks pingutuseks. Ma nägin end olevat sunnitud kohta üles ütlema ja mõjutasin Erichit, et ta laseks meistrid mind meistriksamile kutsuda. See seisnes ühes tiibklaveris, mida Erichi töö koda veel välja ei olnud lasknud. Et aga lepingu kohaselt oli ette

nähtud ülesütlemise veerandaastane etteteatamine, pidin veel kolmeks kuuks ta juurde tööle jääma – muidugi tasu eest.“

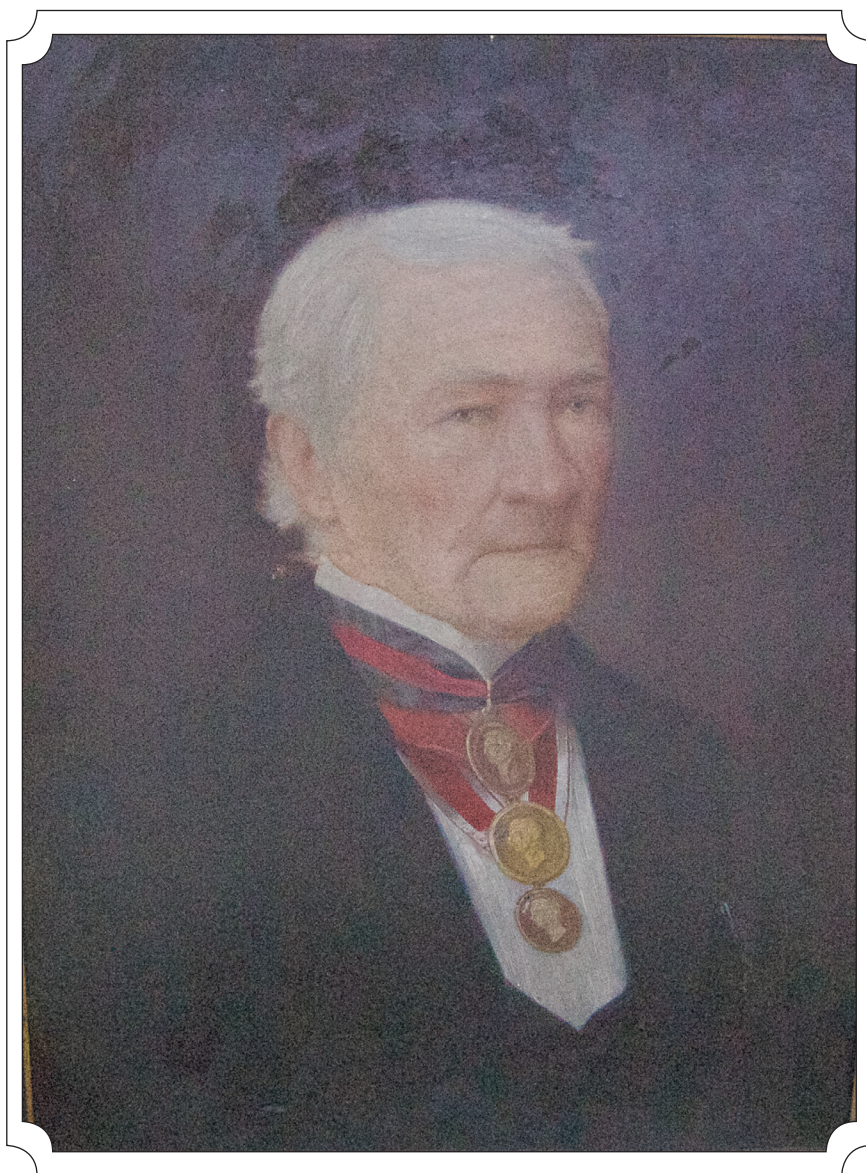
Falcki märkmetest leiame andmeid, et ta oma äratulekuks Erichi juurest oli koos varem teenituga jõudnud teenida 4000 paberrubla, millega ta tollal võis asutada muusikariistade valmistamise äri. Alul tal sellist kavatsust ei olnud, kuna ta tahtis reisida St Peterburi ja sealt Londonisse, et end oma erialal täiendada. Ent saatus tahtis teisiti. Oli see nüüd ta õnneks või õnnetuseks, ent kogu oma eluajaks jäi ta Tallinnasse, niipalju on kindel, et Tallinnale ei olnud see õnnetuseks. Ta sidus end majanduslikult ja avas kiirelt otsustades 4. aprillil 1818. aastal omaenda muusikariistade äri. Esimesel aastal jäi ta küll tegelema pigem muusikariistade häälestamise ja parandamisega kui nende valmistamisega, ent just seetõttu sai ta viibida maal. Sinna oli ta kui kutsutud. Kõrge hinna tõttu ei tahetud oma muusikariistu väikeste paranduste pärast linna parandusse saata. Neil asjaoludel sai Falckist hästimaksitud abimees kõigis muusikaalastes hädades, kes reisis Eestimaal ühest mõisast teise. Veel vanaduses mõtles ta suure mõnuga sellele reiside ajale, peatumistele mõisates ja nende mõisate elanikele. Keegi ei lasknud teda selleks spetsiaalselt Tallinnast tulla, kuna see oleks endastmõistetavalt tulnud palju kallim. Niisugune reisimine kujunes kuidagi iseenesest. Nii seisis sel ajal, kui ta ühes mõisahoones pillide häälestamisega tegeles,

juba teise mõisahärra hobused ja rakendid ees, et teda aega viitmata edasi toimetada. Enamasti leidis ta juba enne töö kallale asumist klaverilt ümbriku honorari ja kirjaga, milles paluti rahulduda esialgu selle vähesega, mida ümbrik sisaldas. Seda polnud kunagi alla 10 rubla, ent sageli 15–25 rubla. Nii võis sageli juhtuda, et teda polnud pool kuud Tallinnas näha. Ent hoolimata kõigist palvetest veel üht või teist mõisa külastada pidi ta aega-ajalt siiski linna külastama, et mitte oma sealset klientuuri kaotada ning mitte hooletusse jätta oma äri, mis oli ometigi peaasi.

Varsti sai ta kogu provintsis tuntuks oivalise klaverihäälestajana, kes kõik vajalikud parandused muusikariista juures kohe ära tegi. Pole ime, et ta äri edenes Tallinnas kiiresti ning hakkas õitsema. Aga see vajas järelvalvet, juhtimist. Kui aga pole endal võimalik juures olla, kust siis seda võtta. Neli selli töötasid tema töökojas juba esimese aasta lõpul. Võõraid inimesi oma koju valitsema lasta on aga, kui just mitte alati, siis ometi sageli riskantne mäng. Ta kutsus enda juurde oma ema, keda ta südamest armastas ja ka materiaalselt toetas. Aga ema ei tahtnud tulla, vaid andis talle, oma armsamale pojale, mõlemad nooremad vennad Gustavi ja Karli, et ta neist niisama tublid mehed teeks nagu ta ise on ja võimaldaks nii temal tunda veel suuremat uhkust oma poegade üle kui seni. Falck võttis oma vennad muidugi armastusega vastu ning mõlemad

olid nõus sama ala õppima, ehkki ka nemad polnud enam aastates, mil tavatsetaks õppima asuda. Oli ju Gustav vaid 4 ja Karl 6 aastat noorem kui Heinrich. Ometi vennad kuuletusid ja õppisid tema juures välja. Ka oma kolme õe eest kandis ta kuni nende abiellumiseni hoolt. On tähelepanuväärne, et tema vanim õde Marie (sündinud Paldiskis 1787, surnud Tallinnas 1876) elas üle nii tema kui kõik õed ja vennad. Nagu ülestähendustes on märgitud, „möödus nii 6 aastat, mille vältel minu äri suurenes aasta-aastalt, minu meistri ja võlgniku äri aga kaotas kiirelt oma mainet“. Kui Erich viimaks päris vaesununa suri ning temast maha jäänud ei suutnud teda matta, tuli lesk Falcki juurde ja palus nõu, mida ta tegema peaks. Pole raske anda nõu, küll aga midagi ette võtta. Aga just teha oli vaja. „Toimetasin siis vana meistri viimsesse rahupeika kogu selle austusega, mis ma talle võlgnesin. Ja rebisin lese silme all puruks võlakirja 1600 rublale kui maksmisele mittek kuulu.“ Nii kiire oli ta tihti oma otsustes, kui kristlase kohustus pakkus võimalust õilsaks ja suuremeelseks käitumiseks. Pakkus võimalust unustada viha ja kättemaksuhimu, vastupidiselt sellele nagu see mõne teise puhul oli.

Sel aastal otsustas Falck ka abielluda, sest tema ettevõtte vajas üha enam perenaist. Ta jutustab, et „kahe aasta pärast töötasin juba 12 selli ja 24 õpipoisiga. Ma ei võinud enam pikemalt majapidamist juhtida. Minu ema ei tahtnud

H. H. Falcki portree, Kaarli koguduse käärkamber

sellega oma vanul päevil vaevanäha, minu 3 õde olid aga abiellunud. Kuna mu äri näitas tendentsi kasvamiseks, ei jäänud mul muud üle kui abielluda.

Mu eluasemeks olnud Niguliste kiriku vastas asuva maja peremehe vanimat tütart olin lapsena tihti süles kiigutanud, kui olin endale õhtuti vähe aega võtnud, et peremeest, kelle juures mind meeleldi nähti, külastada.¹

¹ Falck ostis hiljem selle maja ja müüs aastaid hiljem oma sõbrale raehärra Carl von Landeseni'le (1802–1883)

Nüüd oli tütar saanud 19-aastaseks ja mina – teeme seda nüüd lühidalt – küsisin temalt jah-sõna ja saingi selle.

Selle oma naise Emiliaga elasin kuni tema lahkumiseni 1867. aastal õnnelikus abielus. Ta tegi mind rikkaks, kinkides mulle aastatel 1825–48 14 last, kellest Issand Jumal mulle 10 kasvatada jättis.“

Peale selle kasvas ta veel kümmet last, keda lasi õpetada koos oma lastega. Selle abielu 13. lapsena mäletan nõnda veel

kolme majakaaslast, keda armastasime kui õde-venda. Eriti meeldis mulle Nikolai Falck (üks minu onu Karli poegadest, kes suri Peterburis proviisorina).

Falck jutustab, et „Jumal olgu tänatud, aga algusest peale läks mul hästi. Mul oli küll palju, sageli liigagi palju teha, ent mis tehtud pidi saama, see tehtud ka sai. Minu põhimõtteks oli olnud ja selleks ka jäi „meest sõnast“ ja kui teisiti ei saanud, sai ööd-päevad läbi tööd tehtud. Seejuures ei elanud ma halvasti ning maksin oma usinatele tööliste hästi. Nii et need, kes mind kadestasid, ütlesid tihti: „Nii ei või see kaua kesta! Ta peab olema petis, sest elab ise suurejooneliselt ning maksab oma inimestele mõeldamatuid tasusid. On võimatu, et ta ettevõtte nii palju sisse toob.“ Või kuidas ka need jutud iganes olla võisid.“

Tema märkmetest võib näha, et esimese 6 aastaga on ta puhaskasuna võinud kõrvale panna 22000 paberrubla, mis tähendab, et käive võis seega ulatuda kaugelt üle 100 000. See andis põhjust ja võimaluse maatüki ostuks ning nii sai temast maaomanikuna muu kõrval veel maaperemees ja põllumees. Falck räägib: „Pärast seda, kui olin olnud 4 aastat abielus, otsustasin hakata maja- ja maaomanikuks. 1828. aastal ostsin Tallinna Toompea eeslinnas Luisenthali mõisakese – aiamata, mis tagajärgi see mulle võiks tuua.“ Tallinnas maaomanikuks saamine oli nimelt 1888. aastani, mil seati sisse rahukohatud, üks iseäralik asi. Olgugi et

linn ei kuulunud sugugi suurte linnade hulka, oli juba iidvanadest aegadest olnud tema iseloomulikuks jooneks koosneda kahest linnast, mis olid nii valitsemises kui ka õiguskorralduses üksteisest eraldatud.²

Falck märgib, et: „kuigi ma elas in all-linnas, sain üla-linnas omnikuks. See tundus mulle väga halb, sest mõlemad linna pooled olid ürgvanadest aegadest tavatse nud tülitse da ning sellisest koda nikeriust ega sellega seonduvatest asjadest ma küll ei tahtnud hoolida. Et ma ei olnud sündinud tallinlane, vaid 1801. aastal Rak vere kodanikuks saanud, pidin Toompea eeslinnas maavalda jaks saanuna end laskma ümber registreerida Toompea kodanikuks. Seoses minu sellise ümber kolimisega All-linnast Üla-linna tõmmati mind vastu tahtmist ka kodanlikku riidu. Pidin võitlema, kannatama või triumfeerima, olema alasiks või vasaraks. Sellisel viisil paiskas saatus mind kommunaalpoliitilisse tegevusse, mida ma ei olnud tahtnud. Pidin endale võtma kodanikuameteid ja -kohustusi, suuremat tähelepanu pöörama kogukonna heaoluga seonduvatele küsimustele. Otsekohe tehti mind Toomfoogti kohtu kaasistujaks. See röövis minult päeva parimad äritunnid. Mind ei võlunud põrmugi ei kodanikkonna austus ega ka see,

² Nendeks olid Ülalinn – Toompea ja All-linn – vana hansalinn Tallinn. Saksa Ordu ülemvõimu ajal elas Toompeal lossis ordufoogt ja Toomkiriku lähedal oma lossis piiskop. Seda ülalinna on vanades dokumentides sageli nimetatud Akropolis Revalensiseks.

et sain peatselt Toomgildi oldermannina selle liikmete esimeseks esindajaks. Kaotasin ma ju seeläbi palju aega ja „aeg oli mulle raha“. Kuid minu korduvatest palvetest hoolimata ei vabastatud mind nendest auametitest, mis maksid mulle poole minu võimekusest.³

Lisaks Luisenthali mõisakesele (25 tuhat ruutsülda suur), mida ta oma „kullaauguks“ nimetas, ostis ta endale sellega piirnevast All-linna eeslinnast osa Kristinenthalist, Sprinckthalist ja viimaks ka Dunteni mõisakese. Alates Luisenthalist võis ta minna 5 versta kaugusele, astumata võõrale pinnale. Ta võis kogu aeg liikuda omal maal, mis nüüd kuulub ta lastele ning nende pärijatele.

Kuigi ta nüüd tänu sellele suurele maaomandile (üle 375 tuhande ruutsülla) Pärnu ja Paldiski maantee eeslinna vahel, niisamuti ka oma proua ja selle sugulaskonna läbi, All-linnale palju lähemal seisis, ei olnud tal oma auametite tõttu enam Toompealt tagasiteed. Elu on võitlus ja nii pidi ta endale partei vaatama sellest hoolimata, et ise oleks ta leplik inimesena meelsamini elanud rahus. Paraku jäi vaenus Üla- ja All-linna vahel püsima kogu tema eluajaks ning tal ei olnud sellest võimalik vabaneda, umbes nii, nagu lahti ei saa kroonilisest haigusest.

Falck räägib, et „siiski otsisin ühendust ja osts in 1831. aastal All-linnas vana „Hotell Hamburgi“ oma vana töökoha vastas

³ Arvestuste kohaselt vähemalt veerand miljonit hõberubla.

Niguliste tänaval. Seal oli ühes kompleksis 5 vana maja, mille ma varsti (1842) lammutasin ja ehitas in ümber suureks ilusaks majaks, mida veel praegu näha võib.⁴

„See mitmekülgne tegevus, mida mu kaasaeg ja positsioon minult nõudis, sundisid mind oma õitsvat muusikariistade valmistamise äri täielikult üle andma oma vennale Gustavile, kes oli minu juures näidanud oma võimekust, keda hindasin juba aastaid ning kelle ta mul poleks olnud juba pikemat aega olnud võimalik saada ülevaadet oma ärist, mis nõudis alalist püsivat juhtimist. Kuid mu vend Gustav suri 1846. aastal ja teine vend Karl oli juba tükk aega tagasi avanud Saraatovis muusikariistade valmistamise ettevõtte. Kuna ma ei võinud end tükkideks rebida, sundisid need asjaolud mind 1850. aastal oma ettevõtet likvideerima. Oli võimatu ühtaegu olla muusikariistade tootja, maaomanik ja pere mees, kogukonna juht Toomgildi oldermannina ja Toompea valitsuse (Dom-Steuerverwaltung) eesistuja. Sellel Üla-linna „eestkõneleva oldermanni“ ametikohal, mis oli võrreldav All-linna eestkõneleva bürgermeistri omaga, oli Falck 1848. aastast peaaegu oma surmani. Kui kasutada Julius Eckardi sõnu, siis sai tema ajal igale küllalt tähtsale baltlase mälestusmärgiks tema tegudele

⁴ See kuulub praegu Duuma saadikule Otto Benecke'le, raehärra Aug. v. Husen'i võõraspõjale, kellele isa selle mu kurvastuseks – olen nimelt selles majas ühena esimestest 1845. aastal sündinud – ainult 100 tuhande hõberubla eest 1860-ndatel aastatel müüs.

Tartus ilmuta „Inlandi“ poolt tema tegudele antud hinnang. Sellesist saatusest ei saanud pääseda ka Falck. Olgu siis seepärast antud siin sõna selle ajalehe korrespondendile kui kaasaegsele. Juba tuntud andmetele toetudes ütleb ta „Inlandis“ nr 44, 5. nov 1858 järgmist: „Oma püsiva usinusega kättevõidetud varanduse omanikuna astus Falck küpses eas välja oma muusikariistade valmistamise alalt ning pühendas end järgnevalt oma Tallinna ümbruses omandatud ulatuslikes valdustes põldude harimisele ja niitude kujundamisele niisamasuguse innuga, mis talle oli andnud väljapaistva positsiooni kõigis varasemates seostes. Kui me peaksime tunnustama ühe meie suurima (õrahvamajandusteadlase põhimõtet, et „linna teenistusse peaks värbama igäühe, kes on saavutanud selle, et ühest rohukõrrest on saanud kaks“, siis tuleb meil ka Falckile oma imetlust osutada. Sest meid ei üllata mitte üksnes see, et ta oma põldude saaki on kolme- või neljakordistanud, vaid et ta on muutnud haljasteks ja viljakandvateks ka kõik senised liivased alad, mis olid majandamiseks sobimatud. Tõepoolest väärib imetlust visadus, millega ta võitles oma Dunteni mõisakest kaitstes tuiskliivaga, mis on nii kaua, kui mälu ulatub, asunud Haabersti soo ja Ülemiste järve vahel.⁵

Väärib imetlust visadus, millega ta aasta-aastalt oma põldu

⁵ Vana Pärnu maantee (mida praegu Dunteni tänavaks nimetatakse) ääres, mis viib Rahumäele eesti surnuaiale.

laiendas, tuhandeid noori puid istutas ning, laskmata end heidutada liivatormi või kuritahtliku kahju tekitava käe poolt tema puuderitta tekitatud tühikutest, neisse uued taimed istutas.

Kuid küllalt, me näeme ka siin, et Falck on seda laadi mees nagu suur ameerika kodanik William Pepperwill, keda – nagu Ralph Waldo Emerson on väitnud – võis paigutada kuhu tahes, kõigest mõistis ta raha teha.

Niipalju on kindel, et Falck ka selles oma uues töös mitte ei kuulunud selle põllumeeste suurema kaardiväe koosseisu, kes jätkasid oma esiisade kombel põldude väljakurnamist, metsade maharaiumist, ühesõnaga viljelesid röövmajandust, mõtlemata selle poolt tekitatud kahju hüvitamisele. Ei, ta ei kuulunud nende hulka, ta kuulus inimkonna pioneeride hulka, kes käsitasid oma tööd ja võtsid selle tulemuse kasutusele targa pilguga edasipürgivate kultuurikandjatena. Sellisena oleme teda siin tundma õppinud ja näeme ka praegusel eluetapil Toompea kodanikkonna juhina õnnistusttooval viisil toimimas.

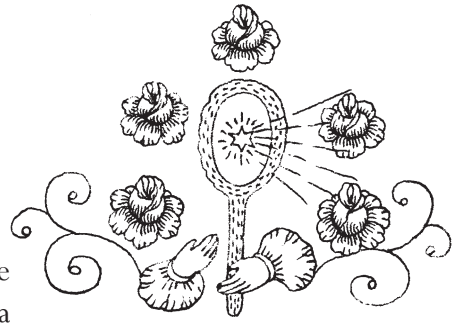
Selle elulõiguga lõpetades olgu meenutatud, et meie Toom-oldermann, keda nüüd tahame lähemalt tundma õppida, oli olnud kübarategija, mölder, rätsep, sepp, muusikariistade valmistaja, kaupmees, puusepp, klaverivabrikant ning sai nüüd maja- ja maaomanikuks, suurmaaomanikuks ja Toompea kodanikkonna tähtsaimaks esindajaks. Kopikatest oli ta rubla korjanud. Nüüd, mil ta oli sadadest

rubladest tuhandeid teeninud, tahtis ta sadadest tuhandetest luua miljoneid. Vaatame, kuidas see tal õnnestus. Niipalju on kindel, et oma suure toredusega pühitsetud hõbepulmapeol 1849. aastal võis ta öelda: „Olen nüüd jõudnud poole miljonini ja omaks kindlasti poole rohkem, kui minu silmis oleks inimese peamiseks asjaks raha omada. Ei, raha kokkukujamisel ei ole mõtet, kui see jälle kasuks ei tule maale, mis meile selle meie usinuse ja taibukuse vahendusel on andnud.“

Jätkub järgmises Sulases

"Usaldan ja tänan Jumalat ..."

Intervjuu Kaarli koguduse juhatuse liikme Kristel Kleinotiga

Kus oled sündinud, kus on Sinu juured?

Ema poolt olen läbi ja lõhki tal-linlane. Isapoolne vanaema on Järvamaalt Anna külast ja vanaisa on Kaukaasia eestlane, kes sattus sõjavangina Eestisse tagasi.

Minu varajasem lapsepõlv möödus Tallinnas vanavanaema majas, mis asus praeguse Lasnamäe kanali ääres Kadrioru piiril. Kui see maja lammutati, siis ema keeldus Lasnamäele asenduskorterit vastu võtmast ja nii saimegi korteri Kadriorgu. Kolisime mäe pealt mäe alla.

Koolis käisin Sikupillis. Minu koolitee viis loomaaia-st mööda (see asus ju toona Kadriorus), kitsed olid teele nii lähedal, et võis neile pai teha. Mulle väga meeldis mu koolitee.

Kadriorus oli mõnus elada, palju muuseume ümberringi. Käisime korra kuus kõik Kadrioru muuseumid läbi, need said nii tuttavaks, et kunstimuuseumis oli iga maal ja iga valvuritädi teada.

Isal õnnestus oma emakodu lähedale Annas talu osta. Oma suvevaheajad ja pühad veetsime vanaema, vanema õe ja noorema vennaga seal. Nii pääsesin ka alati kohustuslikest paraadidest, sest olin maal kartulit panemas või võtmas.

Peangi ennast poole kohaga maainimeseks ja poole kohaga linnainimeseks.

Maal oli väga tore, aga meie peres kaasnes vabadusega alati ka vastutus – suur kasvuhoone tomatite-kurkidega, maasikapeenrad ja peedipõllud. Pärast seda kui ükskord oma kõrvad lõõmava päikese käes ära põletasin, läksime põllule tööle kell 7 hommikul, et enne kuuma päikest töö tehtud saada. Kord oli selline, et pärast seda kui tööd tehtud, saime minna omi asju tegema.

Maatööd mulle meeldisid. 8-aastasena käisin omaalgatuslikult iga päev paar kuud naabrinnase lehma lüpsmas, sest halva tervise tõttu ei saanud ta seda mõnda aega ise teha. Esimese ametliku palga sain kümneselt, kui olin paar kuud kolhoosis mullikakarjas. See oli küll päris raske töö.

Minu isa oli elukutselt keevitaja, aga suure kunstihuviga. Kopli kunstikooli lõpetanuna joonistas väga hästi ja soovis õpinguid Tartu kunstikoolis jätkata. Minu sünd aga suunas ta hoopis tööinimeseks. Isa tundis ka väga hästi ajalugu, mäletan pühapäevahommikusi rännakuid vanalinnas, kus isa mulle maju ja nende lugusid tutvustas. Vahel liitusime salaja ka Jüri Kuuskemaa juhitud rühmadega. Meenutan neid jalutuskäike siiani väga sooja südamega.

Ema oli raamatupidaja. Mingil hetkel tekkis äratundmine, et see töö ei ole see, mida ta teha soovib ning ta hakkas maal meie talus loomi pidama.

Mida tegid peale keskkooli lõpetamist?

1992. aastal lõpetasin Sikupilli Keskkooli. Tahtsin hirmsasti iseseisvuda ja läksin kohe tööle. Alustasin Sotsiaalministeeriumis masinakirjutajana ning varsti jätkasin samas sekretärina. Sealt viis tee Nõmme Lastekodusse. Töö oli raske, aga huvitav. Pea iga nädalavahetusel oli mul mõni laps maale kaasa võetud, vahel päris mitu korraga. Mõne lapsega sealt suhtlen siiani. Edasi jätkasin Randvere perekeskuses, mis tegeles puuetega laste perede rehabiliteerimisega. See oli selline konsultatiivne tegevus. Võtsime nädalaks vastu 5–7 sama diagnoosiga lapse peret ja tegelesime nendega. Panime neile programmi kokku, vanemad ei pidanud haigete lastega sel ajal tegelema ning said veidi puhkust. Töö kõrvalt lõpetasin Tallinna Pedagoogikakooli sotsiaaltöö eriala.

Sealt läksin aastaks Ameerikasse lapsehoidjaks sooviga inglise keelt õppida. Keskkoolis õppisin saksa keele klassis ja olin inglise keele ise omandanud. Sattusin Ameerikas väga heasse peresse ja me suhtleme siiani. See oli väga ennastarendav kogemus, õppisin seal ennast

Kristel koos tütardega 02.juulil 2016 pärast Võimlemispidu Hingelind Kalevi staadionil

paremini tundma. Kuigi olin olnud ka seni suhteliselt iseseisev, siis ikkagi oli alati isa näol olemas õlg, millele toetuda. Ameerikas tekkis ka mõte, et jääksin sinna edasi õppima, aga kuna tol ajal ei tohtinud Ameerikas esimesel kooliaastal samaaegselt õppida ja töötada, ei julgenud sinnajäämisega riskida.

Tagasi Eestisse tulles läksin tööle siin tegutsevate šotlaste ettevõttesse. Tegelesime erinevate turundusprojektidega. Siis

sattusin müügi peale Eesti Päevalehte, jätkasin Findexas, kus koolitasin müügiinimesi. Seejärel võtsin mõneks ajaks aja maha. Oma esimest last Marie Elisabeti oodates õppisin juba Akadeemias Nord psühholoogiat. Alustasin seal 2003. aastal, hiljem võtsin akadeemilise puhkuse ja siis kool juba lõpetas tegevuse. Diplomist lahutas mind vaid lõputöö ja mõned ainepunktid. Eloise Viktoria sündis 2006. aastal ja Isobel Aleksandra 2010. aastal.

Kui laste kõrvalt jälle tööle asusin, läksin tööle personali- vahendusega tegelevasse ettevõttesse Temp Team. Kasuks tuli psühholoogiaharidus ja koolitamis- värbamisega olin juba varem kokku puutunud. Olin kadestanud inimesi, kellel töö ja hobi kattuvad. Nüüd tundsin, et olin ka ise sellise töö leidnud. Nädalavahetusel ei jõudnud ära oodata esmaspäeva, et saaks jälle tööle. Kui firma oma tegevuse lõpetas, siis tegin oma personalivahenduse firma Temp Group Estonia OÜ – võtsin üle kliendid, töötajad ja knowhow (oskusteabe). Oma firma tegin täpselt õigel ajal, sain töö kõrvalt jagada aega lastega olemiseks ning töötada vajadusel ka kodukontoris.

Siis olin ühel hetkel valiku ees, et kas kasvada firmaga suuremaks või tegeleda millegi muuga... Tuli pakkumine Taisto Bussidesse ja nüüd töötan seal Skandinaavia suuna müügijuhina. Mulle sobib suhtlemine, organiseerimine, probleemide lahendamine - tunnen, et olen õiges kohas.

Kas Sul on ka hobisid? Kuidas jõuad töö- ja pereelu ühendada?

Ma olen endale hiljuti vägeva hobi leidnud ja selleks on töö kodutütardega. Selle kohta ei saa midagi vähemat öelda, kui vägev. Mul on rühmas 28 last.

Kõik minu 3 last on kodutütred, noorim neist lõi pretsedendi ja sai selleks juba lasteaialapsena. Laste kaudu jõudsin

rühmavanema rollini: alguses aitasin lihtsalt infot vahendada, siis kutsuti koosolekule, lõpuks pakuti rühma... Alustasin Pelgulinna rühmaga, kus oli 7 tüdrukut, tänaseks on rühm kasvanud 28-liikmeliseks. Mulle väga meeldib noortega töötada, leida üles nende tugevad küljed ja aidata neid edasi arendada. Ma naudin oma tööd ja saan sellega hästi hakkama. Lasen noortel palju ise teha ja organiseerida. Kontrollin üle, teen oma parandused-muudatused ja samal ajal ka seletan, miks ma need teen, et nad õpiksid. Olen kindel, et osad neist jäävad organisatsiooni ka täiskasvanuks saades ning suudavad õpitut tulevikus ka kasutada.

Töö kodutütardega annab mulle võimaluse ka oma lastega koos olla, nõ kvaliteetaega veeta. Muidu olid vahel süümeepiinad, et ei ole jõudnud nendega piisavalt koos olla või ühiselt kodutöid teha.

Kui aega on, siis mulle meeldib väga lugeda, püüan seda teha igal võimalikul hetkel. Kui vaimustun mõnest kirjanikust, siis loen läbi kõik tema kirjutatud raamatud, mis kätte saan. Hetkel on selleks Kristin Hannah ja tema looming.

Lapsepõlvkodus oli meil suur raamatukogu. Õppisin lugema vara ja lugesin palju. Lapsepõlves oli raamatust vaimustumine veidi teine kui praegu. Ei jõudnud ära oodata, et saaks juba teada, milllega raamat lõpeb ning samas ei tahtnud, et raamat juba lõppeks. Seda tunnet enam nii tihti ei koge.

Kuidas sa kiriku juurde jõudsid?

Minu vanaema oli Oleviste koguduse liige ja me käisime õega temaga väga palju kaasas. Kui olin keskkoolis, siis mu sõbranna liitus Elu Sõna liikumisega ja kutsus mind kaasa. 1990-1992 olin seal üsna aktiivne. Kogunesime Kadriorus, käisime väljasõitudel. Klassikaaslastega kogunesime paar korda kuus üksteise juures, et uurida ise Piiblit.

Palvetades palun, et Jumal laseks oma plaanil täide minna, usaldan ja tänan Jumalat selle eest. Nii on mu elus kõik juhtunud just õigel ajal.

Kaarli kirikusse sattusin esimest korda, kui mu õde ristis siin oma lapsed. Kirikusse sisenedes tundsin, et oleksin nagu koju jõudnud. Nii oma oli... Leeri läksin 1996. aastal, aga enne seda käisin siin juba 1993. aastast. Minu leeriõpetaja oli Jaak Aus ja meie tunnid toimusid kirikus. Leeriõnnistuse sain 1. detsembril 1996, sama aasta 3. novembril mind ka ristiti.

Kirikust leian oma rahu ja saan hingele tuge. Mulle meeldib, et saan pühapäeviti kaasa teenimas käia. Väga meeldis ka Kaisa Kiri-kali piiblitundides osaleda. See sattus elu keerulisemale ajale, kui mured surusid vastu maad. Tugevdas mu usku, ei lasknud sellel laisaks minna ja tõstis mind nagu õlgadest üles. See oli nii võimas ja nii vajalik. Kahjuks praegu enam päevane piiblitunni kellaaeg ei sobi.

2016. aasta lõpus, kui hakati uuele nõukogule kandidaate otsima, siis õpetaja Jaak Aus kutsus mind ka kandideerima. Ma ei olnud päris kindel, kas ma ikka sobin ning oman piisavalt teadmisi kandideerimiseks. Kuid kuna ma siis juba aktiivselt koguduse töös osalesin ja tahtsin siin järjest rohkem tegev olla, võtsin ka pakku-mise vastu. Mul on väga hea meel, et mul on võimalus koguduse elus osaleda, kirikus käia ja koguduse ellu panustada.

Hea soov kogudusele?

Soovin oma kogudusele, et mõtleksime vähem, mida enda arvates vajame ning usaldaksime Tema tahtmist. Rohkelt Jumala õnnistust meile kõigile.

*Kristel Kleinotiga vestlesid
Saima Sellak-Martinson ja
Küllli Saard*

Canorus Gruusias koorifestivalil

Me kujutame sageli ette asju ja sündmusi, mis pole veel kätte jõudnud, kuid ettekujutus ja tegelikkus langetavad harva kokku. Gruusia oli aga imekombel täpselt selline, nagu mina olin ette kujutanud: just sellised imekaunid mäed, ilusad vanad kirikud, maitsev toit, põnev keel ja sõbralikud inimesed, kes on väga uhked oma kultuuri ja ajaloo üle.

Kaarli kammerkoor Canorus sõitis Gruusiasse selleks, et osaleda VIII Tbilisi rahvusvahelisel koorimuusikafestivalil. Olime üks seitsmest külaliskoorist, peale meie osalesid veel koorid Armeenias, Poolast, Prantsusmaalt, Saksamaalt, Leedust ja kõige eksootilisema külalisena filipiinlaste kristlik koraalikoor Dubaist. Kuna festival toimus mitmes Gruusia linnas ja kestis ligi kuu aega, 16. aprillist 12. maini, siis meie koor

ühegi teise välisküla lisega ei kohunud, küll aga saime esineda kahel kontserdil, ühel koos Tbilisi konservatooriumi tudengikooriga ja teisel koos Batumi kultuurimaja naiskooriga. Kõik kuulatud koorid pakkusid võimsa elamuse, eriti Batumi naiskoor, kes laulis Gruusia koorimuusikat, milles oli kuulda nii nüüdisaegset tonaalsust kui ka kuulsat unikaalset polüfoonilist gruusia rahvamuusikat, mis teatavasti kuulub UNESCO kultuuripärandi nimekirja ja kõlab tõesti suurepäraselt nii nais- kui ka meeshäälte esituses.

Canorus esitas kontsertidel läbilõike meie armsaks saanud repertuaarist, vanamuusikast vaimulike rahvalaulude seadeteni. Kaarli kogudus on neid laule võinud kuulda ka meie jumalateenistustel. Publik oli igal pool sõbralik, eriti soe ja kodune õhkkond valitses meie esimesel kontserdil

Tbilisi Eesti saatkonnas, kus oli muuhulgas suurepärase akustika. Kontsert Tbilisi konservatooriumis oli meie pikim ja vastutusrikkaim ning nõudis enese kokkuvõtmist eriti neilt, kes ei olnud jõudnud veel sooja ilmaga harjuda. Batumis olime aga juba sisse elanud ega jäänud pärast kontserti Batumi naiskoori korraldatud väikesel sõbrunemispeol laulutantsu poolest grusiinidele sugugi alla. Meie dirigent Piret Aidulo andis mitu intervjuud, nii kohalikule televisioonile kui ka Tbilisi ja Batumi raadiojaamadele, ja rääkis, kuidas me sattusime Gruusia festivalile, kuidas meile seal meeldib ning mil moel valisime kava.

Töö ja puhkus käivad Canoruse reisidel käsikäes ja ega me ei läinud Gruusiasse ainult laulma, vaid ka seda kaunist maad imetlema. Reisibüroo „We love Georgia“ giidi juhtimisel põikasime Tbi-

Fotod: Eva Kaasik

lisist Lääne-Gruusiasse, et näha Bagrati katedraali, Gelati kloostrit, Uplistsikhe koobaslinna, Prometheuse karstikoobast ja Kutaisi linna. Batumis aga nägime sealset kuulsat botaanikaaeda, mis on üks maailma suurimaid, imetlesime Batumi uusehitisi, viskasime kohalikega turul sõbralikku nalja ja muidugi pistime ka varbad Musta merre.

Püüan anda selgust ka küsimusele, mis selle reisi jooksul ikka ja jälle kerkis – kuidas seda riiki eesti

keeles ikkagi nimetada tuleks, kas Gruusia, Georgia või hoopis gruusiakeelse nimega Sakharth-velo? Nimi Georgia on Euroopasse läinud kreeka keele kaudu – muide, see nimi ei tule sugugi püha Jüri nimest, nagu tihti arvatakse, vaid hoopis kreeka sõnast *gē* 'maa', sest Gruusia-Georgia elanikud olid ja on siiani tublid maaharijad. Nimekuju Gruusia on meieni tulnud aga turgi keele kaudu vene keelest. Nimekorraldaja Peeter Päll on soovitanud, et

Gruusiat võiks kasutada igapäevases ja Georgiat pigem diplomaa-tilises keeles. Nimi aga ei riku maad, eriti mitte nii kaunist maad nagu Gruusia, ja mina soovitan nimetamise asemel hoopis kõigil seal ära käia.

*Tuuli Rehemaa
Canoruse laulja*

IV ristsõda, Konstantinoopoli vallutamine ja selle tagajärjed

*Käesoleva aasta 13. aprillil möödus 814 aastat päevast, kui läänest tulnud „Kristuse sõdalased“ vallutasid ja rüüstasid Bütsantsi pealinna Konstantinoopoli. Tuntud Inglise Bütsantsi uurija, Steven Runcimann on kogunisti avaldanud arvamust, et ei ole suuremat inimkonnava-
stast kuritegu kui seda oli IV ristsõda.*

Linna vallutamise eellugu

Vaatame nüüd aga lähemalt, mis oli ühe maailma kauneima linna Konstantinoopoli vallutamise ajendiks. IV ristsõda, mille roomakatoliku kiriku paavst Innocentius III kuulutas välja aastal 1198, pidi esialgu suunduma Jeruusalemma pühapaiku muhameedlaste ikke alt vabastama. Ristsõjad muhameedlaste vastu ei olnud midagi uut, kuid seekord oli uudne see, et Rooma paavsti Innocentius III väljakuulutatud IV ristsõda suunati hoopis kristlaste

endi vastu. Ristsõdijad tulid laevadega Veneetsiast ning suundusid hoopis ida alade kiriklikule territooriumile, Bütsantsi keisririiki, mille pealinna Konstantinoopoli nad vallutasid.

IV ristsõda võttis ootamatud pöörded siis, kui Bütsantsi keisri-riigis toimus kummalistel asjaoludel keisri kukutamine ning valitsema asus keiser Aleksios III Angelos, kes oli troonilt tõugatud Bütsantsi keisri Issaikios II vend. Troonilt tõugatud endise keisri pojalt, prints Aleksiosel õnnestus aga vanglast põgeneda ja jõuda Lääne-Euroopasse, kus ta otsis abi oma isa troonile tagasipääsemiseks. Pärast pikki läbirääkimisi ja suurte rahaliste lubaduste jagamist lääne alade ülikutele, õnnestus tal ristsõdijad ümber veenda ja Konstantinoopoli peale suunata. Ka Rooma

paavstile, Innocentius III-le jagas prints Aleksios õige paljutõotavaid lubadusi: nimelt lubas prints Aleksios idakiriku (õigeuskikiriku) alluvussuhet Roomaga ja kirikute ühendamist. Prints Aleksios ei unustanud ka veneetslasi, kellele ta töötas suuri eelisõigusi kaubanduses. Pooled allkirjastasid Itaalia lähistel Korfu saarel 1203. aasta maikuus lepingu ning juba 24. juunil oli IV ristsõja ristsõdijate laevastik Bosporose väinas Konstantinoopoli all.

Konstantinoopoli vallutamise edasine käik

Ristsõdijate üks juhte oli Boniface de Montferrat ning kõrges eas, seitsmekümne aastane suure

Ristisõdijad sisenevad Konstantinoopolisse Eugène Delacroix, 1840

autoriteediga Veneetsia doodž Enrico Dandolo, kellel olid Konstantinoopoli ründamiseks omad põhjused ning kes tundis peensusteni pealinna meremüüre ja rannikuala, kuna oli seal linnas kaupmehena tegutsenud.

5. juulil 1203. aastal alustasid ligikaudu 33 500 ristisõdijat pealetungi Konstantinoopolile. Purustati Kuldsarve lahe sadamat kaitsev sepiskett ja algas linna piiramine. 17. juulil õnnestus veneetsia sõduritel hõivata osa Konstantinoopoli linnamüürist

ühes selle 25 torniga, sealt süüdati põlema ümbruskonna majad. Kaks päeva Konstantinoopolis möllanud tulekahju hävitas pea-aegu pool pealinnast ning vaatamata linna kaitsjate mehisele vastupanule ei suutnud nad tulemõllu ja suitsu sees linna tungivad ristisõdalasi näha ega tabada. Samal ööl põgenes pealinnast Traakiasse riigi hinnalisi varandusi kaasa võttes Bütsantsi keiser Aleksios III Angelos. Seejärel vabastasid ohvitserid vangist kukutatud endise keisri Isakios II, kes ristisõ-

dijate abiga uuesti keisriks krooniti ning linna esimene piiramine lõpetati, prints Aleksios IV krooniti kaaskeisriks. Ristisõdijad aga ei lahkunud linnast, vaid jäid oma laevadega Kuldsarve lahte Galata müüride alla randuma ning ootasid, et neile lubatud lepinguline tasu välja makstaks.

Konstantinoopolis algasid samal ajal aga kokkupõrked linna elanike ja ladinlaste vahel, kelle pidev kohalolu hakkas bütsantslasi pisitasa häirima. Keisririigi juhtimine oli halvatud, pealinna

14. sajandi käsikiri, ristsõdijad Konstantinoopoli all

kaubandus oli seiskunud, pidevalt rüüstasid Konstantinoopoli ja selle ümbrust purjus ristirüütelite salgad. Augustis leidsid aset kokkupõrked Konstantinoopoli kaitsjate ja veneetslaste vahel, kes linna taas põlema süütasid. Olukord oli kriitiline ning päev-päevalt see aina halvenes. Noor keiser Aleksios IV oli ristsõdijatele nimelt üht osa makstes juba riigikassa tühjendanud ning isegi hindamatut kullast ja hõbedast valmistatud kiriku sakraaltribuutikat neile tasuks andnud. Nüüd aga nõudsid ristsõdijad neile lubatud terviksummat kohe peo peale ega polnud nõus lahkuma või kevadeni ootama, mil riigi provintsi-dest laekuvad kevadised maksud. Seega otsustasid nad tasu "ise võtta" ja asusid pealinna äärealasid rüüstama, alustades kirikute rikuste, kuld- ja hõbeesemete röövimisega. Selline tegevus tekitas linnaelanikes loomulikult suurt pahameelt ning loendamatud kokkupõrked bütsantslastega aina sagenesid.

Konstantinoopoli piiramine 1204. aastal

1. jaanuaril 1204 avasid Konstantinoopoli kaitsjad ristsõdijate laevade suunas tule, kuid edutult. Jaanuaris algasid pealinnas rahvarahutused, mille käigus lihtrahvas nõudis keisri asendamist ja üsna tähtsuseta üliku, Nikolaos Kanavosi keisriks nimetamist, kelle kohta arvatakse, et ta ise sellega üldse päri ei olnud. Vahepealsete sündmuste käigus oli surnud keiser Issakios II, tema poeg keiser Aleksios IV püüdis olukorda

päasta ning kutsus ristsõdijad appi riigis korda looma, lubades neile vastutasuks Konstantinoopoli Vlaherna keisripaleed. See liigutus maksis aga lõplikult tema trooni. Keiser Aleksios IV kukutati ja tapeti vihase rahvahulga poolt, samuti tapeti õnnetu, mitte milleski süüdi olnud ülik Nikolaos Kanavos, keisriks aga krooniti Aleksios V Dukas Mursufolos.

Ristisõdijate ründeplaan, Konstantinoopoli teine piiramine ja lõplik vallutamine

Uus Bütsantsi keiser Aleksios V Dukas Murdsufolos proovis pidurdada ristisõdijate rüüsteretki Konstantinoopoli äärelinnades, viimased mõistsid aga peagi, et ei saagi keiser Aleksios IV poolt lubatud suuri varandusi ja hüvesid ning otsustasid ise tegutsema hakata ja linna lõplikult vallutada. Linna müüride all koostasid nad rünnakuplaani, mille kohaselt pidi 1204. aasta märtsis pärast Konstantinoopoli vallutamist linnas ametisse seatama uus ladinlastest keiser ja uus kirikupea. Valminud salakokkuleppes määrati üksikajalikult kindlaks, kuidas Bütsantsi keisririik ristisõdijate vahel jagatakse ning mida keegi Konstantinoopolist võib vallutamise järel sõjasaagiks võtta.

Rünnakule eelnevad seisukohad ei olnud aga ristisõdijate leeris ühesed, seetõttu pidid läänest kaasatunud piiskopid ristisõdijaid julgustama ja neid veenma, et nende operatsioon on seaduslik, kuna linna elanikud kreeklased olevat pilganud katoliku usku, seetõttu ei ole ole rünnak Konstantinoopolile mitte patt, vaid hoopis Jumalale meelepärane õnnis tegu. 9. aprillil 1204 alustasid ristisõdijad üldise pealetungiga. 12. aprillil õnnestus ristisõdijatel Kuldsarve lahe poolsed linnamüürid purustada, mõned linnaväravad lahti murda ja linna tungida, linn süüdati. Kristluse ühest säravaimast keskusest Konstantinoopolist sai ööl vastu 13.

aprilli varemets ja tulekahjudes söestunud linn. Jällegi näitasid Bütsantsi võimud end antud olukorras ebakompetentsena, öösel põgenes keiser Aleksios V Dukas Murdsufolos koos mõnede ülikutega maismaal asuvate müüriväravate kaudu Traakia suunas.

Linn langes lõplikult ristisõdijate kätte 13. aprillil ning see oli esimene kord linna ajaloos kui see vaenlaste poolt vallutati ja rüüstati. Sajandeid olid selle uhked vallutamatud müürid vastu pidanud pärslaste, araablaste, slaavlaste ja bulgaarlaste jt rünnakutele. Täni on kreeklaste jaoks rahvapärimeses just seepärast number 13 ebasoositud ja ebaõnne toov. Vallutatud linnas kehtisid kolm päeva vandalismiaktid, mõrvad, kloostrielanikest nunnade ja naiste vägistamised, avalike ja eluhoonete, kirikute ja kloostrite rüüstamised. Enamik linnas elanud meestest tapeti ning neid ebainimlikke ja barbaarseid inimsusevastased tegusid sooritasid kristlastest ristisõdijad teistele kristlastele. Kroonik Nikitas Honiatis, kes oli nende sündmuste tunnistajaks kirjutab: *tänavatel oli ainult nutt ja lein, ristisõdijad vedasid oma vankritel vägistatud naisi, kelle olid mähkinud pikkadesse riiderullidesse ning kelle pikad juuksed olid omavahel kokku sidunud.*

Konstantinoopoli rüüstamine

Pealinna rüüstamise käigus tapeti esimesel päeval ligikaudu 2000 elanikku, edasiste kohta andmed puuduvad. On öeldud isegi seda, et ristisõdijate kätte langes kaks kolmandikku kogu maailma määratutest rikkustest, mis oli

Bütsantsi pealinna Konstantinoopolisse sajandite vältel kogutud. Kristlaste kõige kuulsama pühakoja, Konstantinoopoli Püha Sofia kiriku altar raiuti tükkideks ja transporditi kirikusse toodud hobustel teadmata suunas minema. Lahti murtud kloostritest ja kirikutest varastati hinnalisi ikoone, kuld- ja hõbeesemeid, rööviti pühakute säilmeid ja nende laekaid. Kirikutest ja kloostritest varastatud vaimulike rüüde ja kirikutekstiiliga kaunistasid ristisõdijad aga oma ratsusid.

”Kristuse sõdurid” ei halastanud ka lahkunutele. Lahti murti ja rüüstati Konstantinoopoli Kahteistkümmene Apostli kirik, mida oli sajandeid kasutatud Bütsantsi keisrite matmispaigana. Bütsantsi keisrite ja ülikute hauakambrid murti lahti ja lõhuti. Bütsantsi keiser Basileos II (valitses riiki aastatel 976–1025) säilmed toodi hauakambri välja, toetati seina najale ning talle pandi pilkeks kätte flööti. Keiser Konstantinos IX Monomahose (valitses riiki aastatel 1042–1055) sarkofaagist rebiti surnud keisri peast ära kroon koos juustega. Imettegevaid ikoone ja sakraaltribuutikat kaunistanud kalliskivid kangutati lahti, varastati kalleid kirikutekstiile, põletati käsikirju ja raamatuid. Raamatutest ja käsikirjadest süüdatud lõkete peal küpsetasid ristisõdijad liha, sõdalased purustasid hindamatuid skulptuure, näiteks Rooma perioodist pärit Hera, Artemise, Heraklese kujud jm. Linna avalikest hoonetest kangutati lahti erinevaid skulptuure, riste, sambaid – kõik, mis vähegi hinnaline tundus, viidi laevadega

läände ning seda tehti süstemaatiliselt ka ladinlaste järgnevatel valitsemisaastatel. Seega, pärast IV ristisõja sündmusi täituvad Veneetsia ja Lääne-Euroopa linnad Bütsantsi sakraaltribuutikaga, erinevate kunstiteoste ja kultusobjektidega.

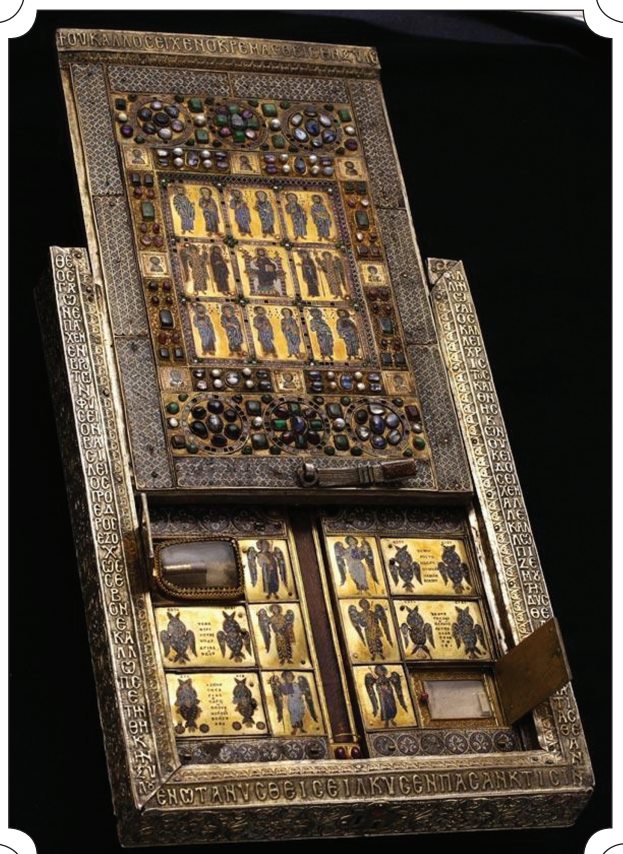
Konstantinoopoli linna vallutanud ristsõdijate juhid seadsid ennast kohe sisse Konstantinoopoli mahajäetud paleedesse, kuhu jäid järgnevaks pea kuuekümneks, täpsemalt 57 aastaks. Pärast linnast saadud sõjasaagi jagamist võeti ette Bütsantsi keisririigile kuulunud alade jagamine. Püha Sofia katedraal ning paljud teised Konstantinoopoli ortodoksi kirikud muudeti roomakatoliku kirikuteks. Konstantinoopolisse rajati uus ladina keisririik, mille keisriks sai Flandria krahv Baldwin IX, uue ladina keisririigi roomakatoliku kiriku piiskopiks nimetati veneetslane Thomas Morozinis.

Bütsantsi keisririigi järjepidevuse kandjad pagenduses

Pärast Konstantinoopoli langemist rajasid Bütsantsi ülikud oma riigid Väike-Aasia aladele, neist tähtsamad olid Nikaia keisririik, Epeirose despootkond ning Trapesunda riik.

Ajavahemikul 1204–1261 elas suurem osa pagendatud bütsantsi ülikutest Nikaias, Väike-Aasias. Nikaia sai Bütsantsi keisririigi poliitiline ja religioosne keskus. Lääne ristsõdijate kätte langenud pealinna, Konstantinoopoli Oikumeenilise patriarhi tiitlit kandsid edasi kõik Nikaias elavad patriarhid, keda tunnustati kui ainsaid ja seaduslikke ortodoksi kiriku ülemhinge karjaseid. Nikaias, keisririigi valitsejatest esimesed Laskariste dünastia esindajad, olid rahumeelselt sealset keisririiki juhtinud, toetanud bütsantsi kultuuriruumi kujunemist ning andnud oma panuse renessansile, rikastanud kunsti, kirjandust ja filosoofiat. Samal ajal vahetusid Konstantinoopolis pidevalt omavahel rivaalitsevad ladina valitsejad.

Nikaia valitsusperioodi algaastatest peale tehti ristsõdijatest vallutatud ja nõrgestatud Konstantinoopolis meeleheitlikke pingutusi linna tagasivõitmiseks ja Bütsantsi aladel moodustunud väikeste ladina riikide Bütsantsi alla ühendamiseks. Üle poole sajandi väldanud bütsantslaste jõupingutusi kroonis ka lõpuks edu. 25. juulil 1261 aastal hõivas Bütsantsi väepealik Aleksios Stratigopoulos paaritu-

Konstantinoopolist varastatud pühakusäilmete laegas, Limburg

10. saj. imettegev Bütsantsi ikoon Salus Populi Romani, Rooma rahva kaitsja, Santa Maria Maggiore basiilikas, pärit Konstantinoopolist

Keiser Monomahose kroon, Budapesti muuseum

Kristus troonia ning keiser Konstantinos Monomahos ja keisrinna Zoe, püha Sofia kiriku mosaiik

hande sõjamehega Konstantinoopoli ilma olulise vastupanuta. 15. augustil võeti linnas juubelduste saatel rahva poolt vastu Mihail VIII Paleologos ning pidulik ristikäik suundus Konstantinoopoli püha Sofia katedraali, kus Mihail VIII Paleologos Bütsantsi keisriks krooniti (1261–1282).

Kui Konstantinoopol 1261.

aastal ristirüütlitelt tagasi võeti, oli see pooleldi hävitatud, varemetes ja mahajäetud linn. Lisaks ristsõdijate laastavale hävitustööle 1204. aastal oli linn kõvasti kannatada saanud veel nelja suure tulekahju käes, mis ristirüütlite valitsusperioodil aset leidsid. Linn oli rüüstatud ja laostunud, viiekümne seitsme aasta jooksul

olid ladina keisririigi esindajad muuhulgas tegelenud ka Bütsantsi kultuuriväärtuste süstemaatilise läände viimisega.

Pärast pealinna tagasivõitmist algasid aga bütsantslastel veelgi raskemad ajad. Pealinn oli küll tagasi võidetud, kuid täielikult laostunud ning kõik see avas tee hilisematele türklaste vallutusretkedele Väike-Aasia aladel ja sündmustele Balkanil. Majanduslik olukord oli väga keeruline, piiri tagant ähvardas Bütsantsi üha enam koomale tõmbuv türklaste piiramisrõngas, palju tuli ette ka ülikutevahelist rivaalitsemist, mis tihti kodusõdadeni viis. Aastatel 1321–54 peetud kodusõjad nõrgestasid impeeriumit veelgi ning avasid tee türklaste ja serblaste ülemvõimule Balkanil.

Lõpetuseks võib öelda, et IV ristsõda laostas enne ligi üheksasada aastat peensusteni toimunud Bütsantsi keisririigi ja selle pealinna Konstantinoopoli, millest viimane enam aga kunagi ei toibunud. See sündmus sillutas tee edaspidistele raskustele, mis viisid Konstantinoopoli langemiseni türklaste kätte ja Bütsantsi keisririigi lõpliku hävinguni 1453. aasta 29. mail.

IV ristsõja käigus „Kristuse sõdalaste“ poolt rüüstatud Konstantinoopoli linna aaretega saab aga tutvust teha erinevates Euroopa kirikutes ja muuseumites, kus Bütsantsi vaim edasi elab ja on Konstantinoopoli kui igavese linna pärandi ja panuse tunnistajaks maailma ajaloos.

D.Th. Kalmar Ulm

Naiskoor 65

*Hõisake Issandale kõik ilmamaad!
Teenige Issandat rõõmuga, tulge tema
palge ette hõiskamisega! Sest Issand
on hea, tema heldus kestab igavesti ja
tema ustavus põlvest põlve.*

Ps 100: 1–2,5

Koguduse naiskoor tähistas 2018.
aasta mais oma 65. tegevusaastat.
15. mail toimunud muusikaõh-

*10. mail käidi surnuaedades endiste
dirigentide ja koorilauljate haudadel
laulmas ja neid tänuga meenutamas*

tul Kaarli kirikus esitati laule nii
koori aastate jooksul kogunenud
rikkalikust lauluvarast kui ka paa-
ril viimasel hooajal õpitud uutest
lauludest. Klassikalise koorimuu-
sika kõrval on koori repertuaaris
tähtsal kohal eesti heliloojate vai-
mulik koorimuusika, selle tutvus-
tamine ja alalhoidmine.

Enamasti kord kuus teenib
naiskoor kaasa Kaarli kirikus püha-
päevastel jumalateenistustel, lisaks
on hooaja jooksul paar-kolm pike-
mat kontserti. Iga-aastased lau-
lureisid on viinud naiskoori eri-
nevatesse kirikutesse Eestimaal,
samuti on osaletud praostkondlikel
laulupäevadel ja üldkiriklikel
laulupidudel. Koos Tallinna Jaani
ja Oleviste koguduste naiskoo-
ridega lauldakse Tallinna Oiku-
meenilise Naiskoori koosseisus,
mille loomisest täitub 2018. aasta
sügisel 25 aastat.

Kaarli koguduse naiskoori loo-
mine otsustati koguduse juhatuse

koosolekul 22. mail 1953. aastal.
Esimest korda laulis koor oma
esimese dirigendi Evald Kutseri
juhatusel 30. augustil ja esimene
kontsertjumalateenistus toimus
20. septembril 1953. Üht sellel
kontserdil kõlanud laulu, H. B.
Kleini “Mu Karjane” (Psalm 23),
lauldi ka koori 65. aastapäevale
pühendatud kontserdi lõpetuseks.

Kooril on 2001. a. valminud
CD “Kiida nüüd Issandat” ja 2011.
a. CD “Mu südames on pühapäev”.
Aastate jooksul on koor teinud
koostööd mitmete instrumentaal-
ja vokaalsolistidega, nagu Toomas
Bubert, Veera Taleš, Maila Ploo-
mann, Kadri Ploompuu.

Naiskoori on aastakümnete
jooksul juhitanud dirigendid
Evald Kutser, Mati Kutser,
Ellinor Koppel, Hella Tedder,
Evi Randma ja Lilian Liikane.
Aastatel 1988–2015 oli koori
dirigendiks Marika Kahar, kes
jätkab abidirigendina ning
kellele anti koori audirigendi
nimetus. Alates 2016. a juhatab
naiskoori Kersti Petermann.

Kersti Petermann

